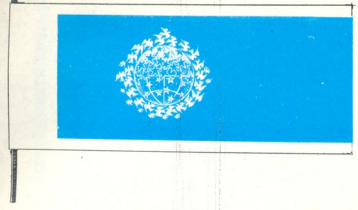

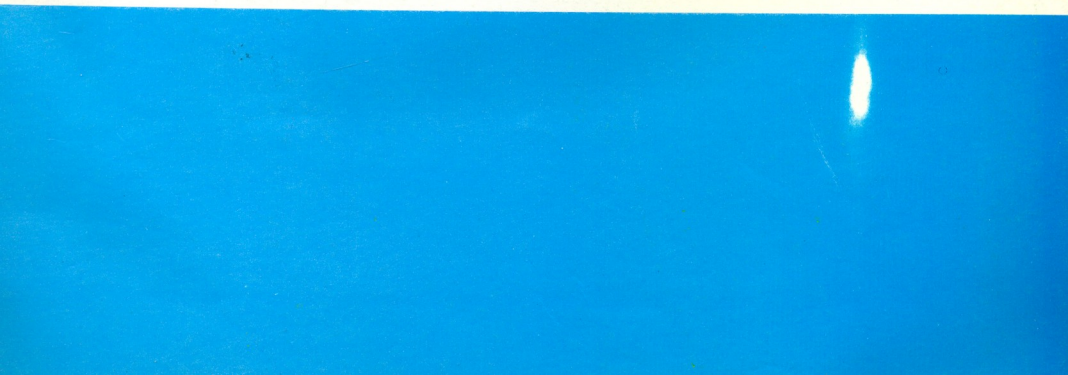
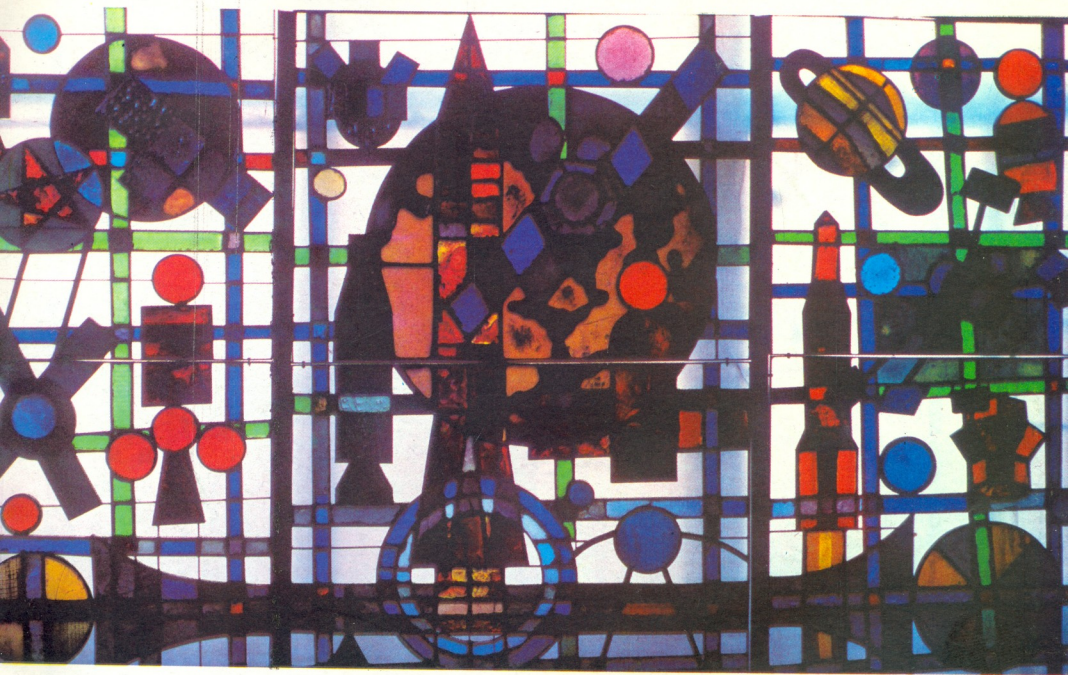
619
1992

ISSN 0130—1624
საქართველოს
საზოგადოებრივი
მედიის ცენტრი

დროშა

წერილი
№ 4 1992

კათილოსპრენე

სტუმარი

დროვა

**ყოველთვიური საზოგადოებრივი-
პოლიტიკური და სალიბერატორო-
საშხატბრო ჟურნალი**

შინაარსი:

გულნარა ბახტაძე, ტჰვიი
და მალამო (მოთხრობა).

ვარლამ ზალამოვი, ჩემი
რამდინემ სიცოცხლი.

ვასილ გვეტაძე, მონოლო-
გი ნაწარმებთან.

ჯემალ ოჯანელი, ეთერ-
ჯეთები — ვალუტის ურგები
შუარო.

თამარ გომართელი, მღე-
რის ნათელა გვერვალში.

გოგი ხუციშვილი, სიკე-
თისა და სინათლის ფიკები.

ნუნუ ქადაგიძე, ციციან-
თელა (ზღაპარი).

ალექსანდრე ბუაჩიძე, მეს-
ხი... ფეხბურთის კოები.

რათლ რადიგე, დამეულ
ბასვლა (ნოველა).

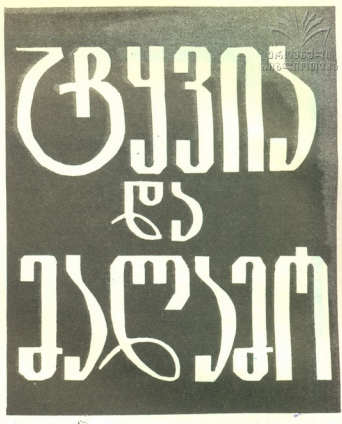
აკოსვორდი.

მთავარი რედაქტორი

ჯანსუღ ჩარკვიანი

სარიდაქციო კოლეგია:

აბაი ბაქრაძე, გულნარა ბახტაძე (კა-
სუხიმეგებელი მდივანი), ვასილ გვეტაძე,
თედო ნინიძე, დინარა ნოღია (მხატვარ-
რედაქტორი), მელბარ შენგელაია, ჯორბე
ფიკეთელი, თამარ ზილამე, ნოღარ
ჯაპელიძე

გულნარა ბახტაძე

მოთხრობა

მეორე ყუთი ოღნე დაჭმარით თუ არა ბუდიდან, იქიდან წამლის მძაფარი სუნე ამოვარდა. რალაცამ გაწყარა.

— ქურქულია! — გამაფრთხილა დედამ.

უჯრაში, მართლაც ქურქული ელაგა. ფერად-ფერადი ფაფურის თევზები — ზოგი სალილის, ზოგი ჩაის, კანფით შექურული ვერცხლის კოვჩები, დანა-ჩანაგალი, თავხდილი საშაქრეში მწვანედ შეფერილი შაქრის ნაღები გვლს. იქვე ორი პატარა ბოთლი იდგა.

— რა ასხია ამ ბოთლებში? — შევეკითხე დედას.

— ერთში პიტნის წვეთები, მეორეში — თევრი.

— რისთვის არის საჭირო?

დედას ჩემი ურკითხვა არ გაუგონია მან ეს ურკა ეტან შედგა. ახლა ორთავე ხელით შეა უჯრის სახე-ლურის ჩაეჭიდა. გამოსწია.

შეა ჩაიხედე და თვალებს არ დაუფარე. თავი სოზმარში მეგონა, უჯრიდან ხატებმა და ჯერვინა შემომანათეს. ბზინავა ლალის თვევებით მოქვედილი ვერცხლის ქამარ-ხანჯალი დოღანდში გახვეულ თეთრი თივთავის ჩოხაზე სათხის ყვეაგლებით შემეკულა სადღღოლო გვირგვინი იდო.

— რაც თქვა მახსოვს. ეს ჩოხა სულ ამ კამოდში დევს. ქამარ-ხანჯალი და ჩოხა მამარჩმის ნაჭონია, გვირგვინი დიდევასი. მეორედ წაასულა მამარჩმი რუსეთში, უკან აღარ დაბრუნებულა. დიაკარვა. მიგვტოვა თუ სხვა ქალი შეერთო. ვერაფერი გაგიფიქრა. დიდევას სჯეროდა, რომ იგი დაბრუნდებოდა და თვალის სულ კიშპრისკენ ეჭიარა. ჩოხას თვალისჩინებით უფრობილდებოდა! — თქვა დედამ და მანჩინა. მომეხმარეო.

პკონდა. მზე რომ მიადგებოდა. კამოდი, ოკროს ძაფით ნაქარკა სადე-ღოლო გელისპირივით ბზინავდა.

ზაფხულში ყოველთვის დიდედს სტუმარი ვიყავი. იმ წელსაც მასთან ვისვენებდი. ერთხელ დილით ორი-ვენი ადრიაანდ ავდგავით და ლედვის ხეზე ავიდით. წინა ღამით თბილისიდან ჩამოსული დედაჩემისთვის ნამ-მულაშობა, ლედვი რომ მიგვერ-თინა. ბებიას მთელი დღე კარად გრძნობდა თავს. საღამოს ლაფარო-ში ჩირკზე იჯდა და რალაცას ყვე-ბოდა. ერთხელ თავებურ დაესხა. ხელში ატარებული დიდედა ოთახში შეიყვანეს და ლოგინზე დააწვინეს. დილაზედ იწვა თვალდახუჭული. თვალს რომ გაახილა, დამინახა თუ არა, ახლის მორიდი, მიხში. გამხდარ-ი ხელები საბინიდან ამოყო, ბალი-სი ქვევიდან კამოდის გასაღებები ამოიღო და გამომიწოდა.

— აბა, ბებია, შენი იყოს, რაც შეგ არის, ისიც შენია. კამოდი მი-თვები გავატანოს დედაშენმა. მშვი-დობაში მოგახმაროს ღმერთმა!.. მე ვკვდევი.

— რაო?! — შევიცხადე მე.

— ასეა და რას იზამ, დრო აღარ არის თუ? ოთხმოც წელიწდის გადა-ვიბაძე. მზე ჩავა და ავიარ ნახავ; თუ არ მოვეკვებო...

— არა, არა, არ მოკვდები! — ვკვიტობდი მე.

— ვიღერ სულს არ დავლევ; კამოდი არ ვალო! — თქვა მან და გაიღიმა. — ანდრეძი ზემოთ ყუთშია, კამოდი უბრალო არ გვეგონა. ნე-მწეუტია. ბაბუაშენი ფულის სა-შვიანად რომ გადახევეყ, იქიდან დაბრუნებულმა, ეს კამოდი ჩამო-იტანა. აბა, შენ იცი, ისე შესარულე ყველაფერი. როგორც ანდრეძი წერია.

დიდედს გასაღებები გამოვართვი და ისევე ბალოში ქვეშ ამოვდე. ვარწმუნებდი: მზე არ ჩავა. მზე არ-სიდეღს არ ჩავა-მეთქი.

მზე ჩავიდა. დიდედისათვის სამუდამოდ და-ბნელებდა.

* * *

დიდედს ოთახში ტახტზე ვი-სხედით. მე ანდრეძს ვკითხულობდი. დედა მისმენდა და დროდადრო ბავშ-ვივით სლუკუნებდა. ბოლოდრო რომ ჩავიკითხე ანდრეძი, ისევე კარდას მივბრუნდით. უჯრაში, სადაც დი-დედს ანდრეძი შეეხანა, საგულდა-გულად დავცილო. ჯერ უხმარა მი-ტყვის საბანი, ბუმბულის ორი ბა-ლოში და ყეთელი საბნისპირი ჩა-წყუო. შეგ სხვა არაფერი იდო. უჯრა კი მძიმე იყო. ძლიერძალიანით შევა-ბრუნეთ უკან.

იმ უბერო, უშემო, უშეპრო წლებ-ში ჩვენებს ყველაზე მეტად სიცოცხე აშინებდათ. ამ ზამთარს არ დაფიცი-ნოთი. — იტყოდა დედა და ადრიაან შეივდომარე თიანეთისკენ მიმა-ვალ მანქანას აემგზავრებოდა. თან მართლაც გაიყოლებოდა, ეს ორ-ქა-ლი ტყე-ტყე დაფიქრებოდა. წაქცე-ულ ხეებსა და მორებს ეკიდებოდ-ნენ. იქვე ხერხავდნენ. აპობინენ, ტომბრები ყრიდნენ და რის ვი-ვაგლსხით თბილისში ჩამოპკინდათ. მაგრამ შემა ქალების ნაცოდვილა-რი რომ იყო. თუ ბევრი მოზარე გვეყავა, მალე გველეოდა. უხნა გე-ნახათ მამინ დედაჩემი, სამსახურო-დან დაბრუნებულს, შინ ცივი ლუ-მილი არ დავდებოდა. კეთილ თვა-ლებში თუ დავხეი მშერა რომ ჩაუღ-ბებოდა. კარს უკან დაგდებულ ცულს რომ დასწვდებოდა, რაც ხელთ მო-ხვდებოდა. თვალის დახამხამებაში ნაფორებდ აქცევდა. ამ დროს მე თავზარდაცემებოდი, კვლავ აფეწე-ბებოდა და ღმერთს ვევედრებოდი. ჩემკენ გადავოხებდა. დედას სარწე-ული არ დაუფშენა. კამოდისათვის ნახანი არ დავკრა. მაგრამ დედა თი-თქის ვერ ხედავდა ოთახში ამ საგ-ნებს. მაგარ. სკამები, კარადა. ტახ-ტი, თაროები — თუ რაიმე გვეხადა ხისა. ყველაფერი დააპო. შემოდ აქ-ცია. სარწევულისა და კამოდისათვის ცული კი არა. თვალც არ დაუტოვს.

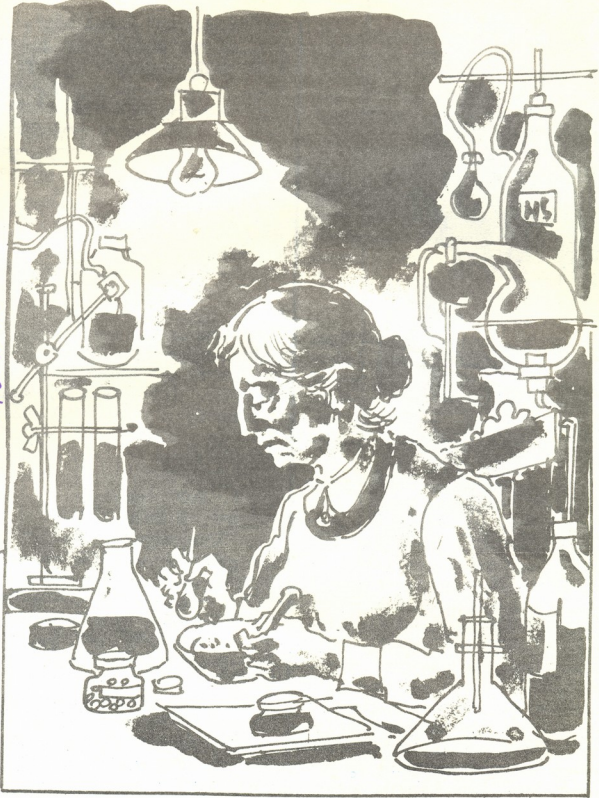
ეს ორი საგნი ჩვენთვის ერთიან-რად ძვირფასი იყო. სარწევულა აკ-ვინი ყოფილა ჩემი. ახლაც, ბუმბუ-ლის ლიბოზე ძილს გემოს ისე ვერ ჩავატან. როგორც ამ გახატული სარ-წევულაში.

კამოდს თითქოს დიდედს სული ედგა. მისი შეხედვა პატარა შოსან ქალს მიცოცხლებდა. თავზე წაქრული ოთახი ხილბაანით, ვარუჭული სახით, კვამლით ამწვარი თვალებით. კამოდი აღრე მას ეკუთვნოდა. თავის ოთახში ედგა. კამოდის გასაღებებს მუდამ ჯიბით ატარებდა. იშვიათად ალბდა და როცა გააღებდა, მოწმეს არ ისწავებდა. ჩაიკეტებოდა ოთახში და იყო ახვ დიდხანს. იქედან გამო-სულს, ყოველთვის წამლის მძაფრი სუნე ასდიოდა და ნატიკარალები თვალები ჭკონდა.

ერთი ზელო მქონდა, ხელში ჩა-მეგლო ამ საიდუმლო კამოდის გასა-ღები და შიგ ჩაიხეხდა. მაგრამ დი-დედა გასაღებებს ღამითაც არ იშო-რებდა. ბალოშის ქვეშ მალავდა.

კამოდი უშეკვებელი იყო — სი-გრძობით მთელ ყველას ფარავდა. სი-მალით თითქმის ჭერს სწვდებოდა; ჩუქურთმინი, წითელი ხის ლომის ემას უხეზე იდგა. ოთხი უზარმაზარ-ი ოკროსეარაყიანი სახელურა

2007

ამბობდა უცეცხლოდ რომ გაგველოწო.
 დღითი ვას ვამბი გამკონია. შუადღისას ჰაერში სქელი ნისლი დაგროვდა, ღოღბელი ჩამოწვა. ჰაერი ჩაიხიბა და უცებ ვამ ვრბამად ვაგმომყარა სტეკვა, თოვლ-ყინბე წვიმა, ამას ჰარიც დაემტა. ქუჩაში ბოძებდა წააცქია, მავთულში დაგლოჯა. ცივი ჰარა ძვალ-ბრბოში არახდა, სკოლაში ფორმისამარა წასლოო ვალოუმბული მოვევარდი სახლში, სკოლა ამა საწოლზე ვადაფიციე. ლაგირიან საბანი ავაჯლიცა. შუა გავიხვიე, და ის იყო ვალურჯბული საწოწველაში ჩავიჭეკი, კარი ფართოდ გაიღო და ოთახში ჩარვიით შემოიჩრა დედაბები, ისიც თავი ფეხბამდე სველი, შიშოლო სახით შევამოხიდა და ისევ გარეთ გახარდა იმწმსეკი ოთახში შემობრუნდა, ხელში ჩაჯახი ჭიკრა და ამოდისასვე წმბოვიდა, საბანი მოვიგლოჯე, სარწვევლიდან წამოვევარდი. კამოდან მივიჭეკრი. ხელები გავმსლე და ზედ ავიკარი.

იგი წამით შეიკვნდა, ოთახს არწვიტებური მზერი მოველო. ცული ჰაერში ავბრთა, და ახლა სარწვევლასკენ დაიძრა. მძლავრად დაჰყრა ცული.

თვლებზე ხელები ავიფარა. დედა სარწვევლას ჩეხავდა. ნაჯბი ყოველ დარტყმაზე სოცარ ხმას გამოსცემდა. ის ხმა გულს მიფლეთდა.

დედამ დაჩეხა სარწვევლა. ცული ხელიდან გაავლო, დაიხარა. მოხვეტა სარწვევლას ნაფოტებად ქვეულ მოხბილი კავები და ლუმელში შეყარა. მერე დასტაცა ხელი სპირტიან ბოთლს. ლუმელს თავი ახანდა და ერთიანად დაცაოა შიგ. ასანთს გაჰყრა და შუა ჩაავლო. ცეცხლმა იფეთქა და მოჰყვა ბირობას.

გახურდა ლუმელი. გვერდები სისხლისფრად შევლბა.

ოთახში დაცხა. სახე ამეწვა.

დედამ შემომხედა.

— არაფერია, ახლავე გათბები! — მითხრა მან.

ახლა დედას დიდრონ, თავფლსფერი თვალბებში ისევ სიმშვიდე ჩავდგომოდა.

ოფლაღდადახვითქული კამოდან გიდეკი და ფეხს არ ვიცვლიდი.

დადგა აბრილი. სკოლის ეზოში ბალახი გამოცოცხლდა, ხეები გაიფოთოდა, ისევ აყვავდა ნუში, ისევ მოფერინდა შაშვი, შემოქადა ხეზე და ზამთროსკან გულმელდენებული საამო ვალობას მოჰყვა.

კამოდის ბოლო უჯრა მიცვალბულთა გაღიღებული პორტრეტებით იყო ვავსებული. უჯრაში საოჯახო ალბომები და კონაყონად შეკრული წერილები იბო. სურათებში მამარები, ბიძა და ბაბუა შევიცანი, დანარჩენები: დიდდას მეჭვარე, ნათილი, მაქანკალი, დობილები, ყველანი დედამ გამაცნო.

— თავისი დარღით გულს არ შევლონებდა, ცრემლს არ დავანახებდა, ჩაიკეტებოდა ოთახში, ამოიღებდა სურათებს, დაიდებდა წინ, ტირილით რომ იჯერებდა გულს, ნახურებულ თავზე ეთერს დაისხამდა, გულს პიტნის წვეთებით იბრუნებდა. დედამ სურათები ჩააწყო, უჯრა შესწია და გასალბებით ჩააკეტა.

დიდება შაბათს საავსალავეთ, ყველაფერი ანდრძის მიხვდეთი შევასრულეთ. იბარებდა: ჩემი წერი-

ლები და მიცვალბულთა სურათები საფლაფში ჩამატახეთო. მღვდელი არ მომიკვენათ, ღვინო მარტო სასულაოზე წამიქციეთო, ნაღვლიანი არაფერი მიმღეროთო, კამოდი აქ არ დტოვიოთ, თბოლსში წაიღეთო.

დიდებას სიკვდილიდან ორმოციც არ იყო გასული, ომი რომ დაიწყო.

 ...მიიწურა ზამთარი და შემეც გამოგველია — ის მეოთხე უმურო, უმეშო ზამთარი.

შაბანი დღეები დაიჭირა. მიხაროდა, ამ ზამთარსაც ვადალურა ჩემი სარწვევლა და კამოდი. თუმცა ნადრევი იყო სიხარული. ჭერი მარტი იღდა, ვი თუ კუდი მოექნია... თუმცა ამ შუა მარტს ისე რა ვადალურდა, რომ... ყინვა-ზრობა ხომ არ

თამარ მასწავლებელი დავსთან იდგა და გაკვეთოს ხსნიდა. მე ყურს ვუვადებდი. ვუსმენდი შაშვს. ვუკუქარღა აყვავებულ ნუშს. „რა ხანია ასეთი ფერი არ ჭჭობია ნუშს, რა ხანია შაშვს ასე არ უღღერია“ — გამბრტყა ფეჭრმა.

სხვა საგალობელს გალობდა შაშვი.

სხვა სიხარულს მიქაღდა ეს გაზაფხული.

ომამდე აქ ჩვეულებრივი საავადმყოფო იყო. ომის დაწყების დღიდან აუთურობა ევაკუაციონალურად გადაკეთდა. ომამდეც და ახლაც დღეა აქ მუშაობდა. ეს ოთხი წელი კი დედა ჰოსპიტალში აღმებდა. უფდას საფეთქაჟო მაგინას და ფიფინის როდინში მალამოს ზღვდა. თუ არა და დარბობდა ქალაქში. დაეძებდა დოზანდს, ბამბას, დივალენს, სულფიდინს; მართას გვერდიდან არ იშორებდა.

ბოლო ხანებში დედას სახლში ვეღარ ვხვდავდი. ის და მართა ჰოსპიტალში ათეგინა-აღმებდნენ. ხალხი სულ იმას გაძახობდა ომი გათავდა, ვაფთვადო. ჰოსპიტალში კი სულ უფერი და უფერი მატულობდა დაჭრილთა რიცხვი. პალატებში ტევა არ იყო. დერაფენებში კუთხე არ ღარჩა თავისუფალი. ექიმები, ექთნები, სანატრიები ვეღარ აუდიოდნენ დაჭრილთა მოვლას. აფთიაქი ვერ ასწრებდა წამლების დამზადებას.

ვიღერ ძილი კისერს არ წამაწყვეტდა, უცივდიდი დედას — ჰოსპიტალში ყველაზე ადრე გებულობდნენ ფიფინის ამბებს, ყოველ ახალმოყვანილ დაჭრილ ჯარისკაცს თითო ქართველი კაცის საგმრობო ამბავი ბრუნვ ჩამოჰქონდა.

რა დრისხაც არ უნდა მოსულიყვნენ დედა და მართა სახლში, როგორცავე დედალიონი არ უნდა ყოფილიყვნენ. მიანიჭ მიამბობდნენ, ახალი რა ხდებოდა ჰოსპიტალში.

ღილით სკოლაში მოუთმენლად მელიოდნენ ბავშვები.

გარეთ ჭერ ისევ სინათლე იყო, სახლის კიბეზე ამოსული მართა რომ დაიხიანებ, შეეპატყე, დანა პირს არ უხსიოდა და კარებში შეეკვებებ.

— დედა სად არის, რატომ მძებვდი ადრე, რა მოხდა?!

— არაფერი, მისთვის არაფერიც არ მოხდა! — გამოსცოა ეკრებში. — მე კი რომ მკითხო. — დიახაც მოხდა. მოხდა... ერთხელ, მო-

ხდა მეორედ, მოხდა მესამედ... შენ კი იცი, როგორ მიყვარს დედაშენი. ეგ რომ არა, ჭუჩახში დაფრჩხობდი. შემოიფარა. მომეფერა. კეთილი ადამიანია. მაგარად მტერა მოყვარისაგან ვერ გაურჩევია და...

— რა მოხდა, მართლაც, რა? — რადა, ისევ მოიყვანეს ის ძაღლები, ახლა ერთი კი არა, სამი, ორს სასიკვდილო არაფერი სჭირს, ერთს კი შიგ გულში აქვს ტყვია გავლილი, ამაღამ წაიდებს წერილს, მთლად უწვევრულია. თვრამეტისაც არ იქნება...

— გეგმანდები?!

— დიას, ახლოს არ მიმიშვებს, თორემ ცოცხლად შეგეპანიდ საითავის. დედაშენი კი უზის იმ ლეკვს სასთუმბლან, მგულზე ეფერება, ლებრის ევედრება, თუ სადმე ხარ, ახლა გამოჩნდები, ეს ბიჭი გადაარჩინეო.

— წააღ, დედას ვნახავ! — თქვიც და ავგომ დავაპირე.

— დიაცა, ვინ მიგაშვებს ახლა დედაშენთან? — შემაჩრა მართამ. — თვითონაც ვერ გამოვა პალატიდან. ის ლეკვი ხელს არ უშვებო, დედას ვნახის, ტრის, არ დამტოვებო. მატრო დედაშენი კი არა, მთელი ჰოსპიტალი ფეხზე დგას, აღარ იცინა, რით უშველონ. ოპერაციო ეკვრ გაუბდავთ — ვაითუ ტყვია დაძაბოთ და არტერია გაგვხეიქოთ, დავიწყებამო. უფრთხილებანი, გესმის? ერთი ხომ გადაარჩინეს ამს წინათ, ახლა უნდათ, ესეც გადაარჩინონ. ჰოდა გადაარჩინონ, გადაარჩინონ ბატონო, მერე აღგება მელავი და ისევ გვესვრის ტყვიას. ეცოდებთ, გესმის? ჩემი შვილები მგველელი ებრალებათ. ვაი, თქვენს დედას, შვილებო! — მართოდ ორთავე ხელი თავში წაიშინა.

— ნუ, ნუ შვრები, მართლაც. გეტყინებ! — მართას ხელები დავეუქირე. ვამშვიდებდი, მერღღში ვიკრავდი.

მართა ტიროდა. მერე უღვებ შეწყვიტა ტიროლი და მიბრძანა:

— დამალვინი!

— გვაქვს ვახა რამე?! — ვკითხე მე.

— გავსეცა. სპირტი, დედაშენი ნავთის მაგივრად ხმარობს. მე კი ცეცხლი უნდა ჩავიჭო. გესმის წაი. მომტრახე.

— წააღეცა.

— წააღეცა მოაყოლე, არ დაგვიწყდეს! — მომაძახა.

მართა ტახტზე მიეგდო, ერთხანს ბორკავდა. მფრთავდა. როგორც

იქნა, ჩაებინა. მე გაუხვდელიად მიქეჭი ლოგინზე; ძილი არ მიქარებდა. კერს მივშტერებდი. შუალამე გატყდა, ის იყო ძილმა თავი წმარტვა, რომ ძილ-ლოგინში ხმა ჩამესმა, მერე რადაცა მძაფერი ღრქილილი გაიკოინე და თვალა დაგახილა, ოთახში დღდ დაიხიანებ. დედა კამოდთან იდგა, ხელში ნახები ეჭრა.

— ზამთარი? თოვლი მოვიდა? ყინდას?!

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— მოდი, ჩემო მართა. მოგეძხარე! — ევედრებოდა დედა.

— არა, არა. ჩემი იმედი ნუ გაქვს! — კვლავ წამოიწყო მართამ. — მე ვერ მოგეშველები, ჩემი შვილების მგველელისათვის ტყვიას თუ გავიშებდი, მტეს არაფერი!

— აუ, რა მიმიცა, — თქვა დედამ. — ძლივს დამდარი, მტერი აღარ შემოძლია, ოღენ არ მყოფნის, ამ უმთის ვერ მოგერევი, გადმომადგმევი, მართა!

— არა-მეტქი! — დაიკვირა გავებუღმა მართამ და მიუშტო ბალოზე დაჭრა. — არ მოგეხმარები, შენ ომში არ ყოფილხარ, არ გინახავს, რა ჩადიოდნენ იქ გრ ძაღლები. შენ ქმარი ფორნტზე არ დაგლუქვია, შვილებიც შეგჩრა. სახლიცა გაქვს, კაროც!

— მართა, ჩემო მართა, რატომ ფიქრობ ჩემზე ასე? შე ფორნტზე არ ვყოფილვარ? შე უღმერთო, შენა. — მე მიყურებდი მიანიც — ეს ოთხი წელი რას ვაკეთებ. სადა ვარ, ამა? ოთხი წელია ტრანსანგელი არ გამოიხლა, ცრუმღში ვაღმებ და ვათენებ. ჩემზე ითქმის ფორნტზე არ ყოფილამ? სიკვდილი არ უნახავსა? შე არავინ არ მომეკლამო? რამდენმა ჯარისკაცმა დალაი სული ჩემს მკლავზე?!

— ჰოდა, იმათი სისხლი უნდა აველი! — კვლავ წამოიწყო მართამ. — შენ კი ჩემი ბებების მგველი გვათბე, წყალი დააღვივინე, უწამლე, რომ გადაგეჩრინა, მოკვდა და ახლა მგველასაც ვერ იმებტი მოწისათვის. ჩემს ბიჭებს ჭკრა სული ედგათ, თბილები ჩაყარეს მიწაში ფამოსტებმა. ცოცხლად დამოზიხე, გესმის? შენ კი ფროცი გინდა ვააბატონოსო, არაფერი არ გეხანება მისთვის, ვის მოსწრება. ქალიშვილის მითვისე მიწაში ატანა!

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— არა, არა! — ყვიროდა მართა.

— ჩემო მართა, მოდი, მომეხმარე, დღესვე უნდა მივაბაროთ ეს ცოდვისშვილი მიწას! — ევეღრებოდა დედა.
თავზე საბანი წაიფარე და ავკვირდებოდა.

საბარგო მანქანაში ვისხედით, დედა კაბინაში მძღოლთან იჯდა. ზევით, ჩემს მოპირდაპირე კუთხეში, მართა ჩამომჯდარიყო და თვლემდა. მესამე კუთხეში ჰოსპიტალის მეგზოვნი ხოხი მოკალათებულყო, მეოთხეში — საწყობის გამგე სპირიდონი. შუაში კამოდის უჯრა იდგა, რომელიც ახლა სასახლის მავიერობას სწევდა. შიგ გერმანელი ჯარისკაცი ესევნა. უჯრა კამოდის ზურგის ორი ფიციტით იყო დაჭედული.

ხოხეს და სპირიდონს მუხლები მოეკეცათ, მართას ორივე ფეხი გაეშალა და „სასახლისათვის“ მიეგზინა. დროდადრო თავს აიღებდა, ქათობის ჯიბიდან პატარა ბოთლს ამოაძრებდა. ტუჩთან მიიტანდა. ფეხს მოეკეცავდა. შერე ისევ გაშლიდა, ყუთს მიართყვამდა და იკურთხებოდა.
— სად მოასწრო ამ დილაადრინან? — დაუძახა ხოხემ.

— შამო, როგორ გინდა, არ დამეღლია ამ ფრიციის შესანდობარი? აჰა, დალიე, გაიგონე, რა თქვა ჰოსპიტალის უფროსმა, კარებში რომ გამოგვიცილო? კაპუტ ჰიტლერი! აჰა, გამომართვი, დალიე! — ჩააცივდა მართა ხოხეს.

მეგზოვე იკრიკებოდა, სპირიდონი მართას ყურს არ უგდებდა. დაეინებით მისჩერებოდა სასახლის ზურგს.

— ბოძია, ამ გერმანელის გვარი შრედერია? — იკითხა მან.

— არა, ჰანს ზეიფერი. — შრედერი ფირმის სახელია. ეს კამოდი გერმანულია, — ვუპასუხე მე.

— ეს კამოდი ნემენსტრაია? ეს ფიცრები ნემენსტრაია გათლილია? ხოხე გესმის, მართა გაიგონე? არა, მართალია! — შემეკითხა იგი.

— ღია! — ვუთხარი მე.

— მამა ვაქონებ მისი, მართა გესმის? — გასახა მან მართას.

— ეს კუბო ნემენსტრის გათლილი ყოფილა.

უტერად ჰაერი ბავშვის ძახილმა გააპო. ფეხზე წამოვდარიდი, ხოხე და სპირიდონიც წამოკვიდნენ.

ეგუპტო-შვიდი წლის იქნებოდა ბიჭუნა. ჩვენივენი გამოზობდა, მას ხელები აუშვიდა და კოლა:

— ომი გათავდა, ომი გათავდა! ავეტო-ქიბად სოკოებივით ამოიზარდნენ ადამიანები, აივნებზე,

ფანჯრებზე ხალხი გადმოდგა და ყვირილს მოჰყვა. აფთიაქიდან ვიღაც თეთრხალათიანი მოხუცი გამოვარდა და შუა ქუჩაში ცეკვა დაიწყო. მძღოლმა მანქანა დაამუხრუქა. კაბინის კარი გაღვლია, გარეთ გამოვარდა და დაბლაავლა.

— გესმით ხალხო, გესმით, ომი დამთავრდა!

მართამ ერთი შეპკივლა. ზეზე წამოიჭრა, კერი მე ჩამიკრა გულში. მე-ერთ ხოხესა და სპირიდონს გადაეხვია.

ქუჩა ხალხით, დროშებით, სურათებით გაივსო.

— დედა, დედა შემოგვევლოს, მოდი, გაყოლო! — დამიძახა დედამ — მოგვიმოცო, ომი დამთავრდა... ამ ზამთარს შუშაც გვექნება, ბურტიც, შაქარიც... მეუბნე... შენ კარგად მეყოლე, ისეთი მზითვევი გამოგიწყია!

დავიხარე და მანქანის ძარაზე დაკიდებულ დედას ჩავხვებე.

მანქანის გარშემო უამრავმა ხალხმა მოიყარა თავი. ერთმა მანქანის თვალზე დადგა ფეხი და ამოსვლა დააპირა. დედამ დაინახა თუ არა, ხალხთში სწევდა.

— არა, არა, მანქანა დაკავებულია.

ჩემს შორს მიგვიღვართ! — უთხრა შემინებულმა, მძღოლს უჩურჩულა, ჩქარა წვიდეთო.

მძღოლი კაბინაში შევარდა, მანქანა დაქოქა, დავიძარიო.

ახლა მართა, ხოხე, სპირიდონი და მე კაბინის თავთან ვიდევით და ქუჩაში მოხეიძე ხალხს ხმას ვუერთებდით.

— ვაშა! ვაშა! — ყვიროდნენ კაცები.

— ურა, ურაა, ჰიტლერ კაპუტ! — გაკეოდა მართა ისტერიულად და ხელებს იქნევდა.

— გაუმარჯოს ძია სტალინს! — ვყვიროდი მე.

არ შემინიშნავს, მართა როდის მოგვემორდა. მისი ტირილი შემომესმა და უკან მივიხედე.

— შვილებო, — ჩემო ვინაია, ვალღია, ჰანს, — შეიკოდიშვილო, გესმით ბიჭებო, ომი გათავდა — ღმერთო ძლიერო, ეს ბიჭები ყოფილიყვენ ომის უკანასკნელი მსხვერპლი, ღმერთო, დაიფარე ყველა დედა, შვილის სიმწარეს ნუ მოასწარებს ნურცერო დედას, ღმერთო, დაიფარე ქვეყანა ომისაგან! — მოთქვამდა ჰანს ზეიფერიც ცხებარზე დამხობილი მართა.

ჩვენი კავშირები საზოგადოებრივად

ლექსებს ბავშვობიდანვე ვწერ. ასე მგონია, რომ ლექსებს უკველთვის ვწერდი. და მაინც...

ჩამოცდაჩაგვიდებოდა წლების ვარ. დაახლოებით ოცი წელი ხანაკესხა და გადახახლებასში გაავადრე. არსებითად მე ქერ ხერკაცია არა ვარ. რადგან დრკ ჩერდება ზღურბლზე ამ საშუაროსი. რომელიღაც ოცი წელი გაავადრე. მიწისქვეშაში გამოცდილება არ ზრდის ცხოვრების საერთო გამოცდილებას. და „იქ“ შეებნოლი ცოდნა „თავისუფალი ცხოვრებაში“ არ გამოცდება. მე არ მიპაიხის დავუბრუნებ ამ წლების შევარდნებებს. კლიმას ხომ მე ვერასოდეს დავიწყებ. და მაინც ეს ორი სხვადასხვა ცხოვრება. „იქ“ მე ლექსს უკველთვის არ ვწერდი. მე მიხედვოდა ცხოვრებასა და ლექსებს შორის არჩევანი შეეუფოებინა და ცხოვრების სსაარგებლობა (უკველთვის) შეეუფოებინა ეს არჩევანი.

კარგად მახსოვს პირველი მსოფლიო ომი. „გერმანიის“ ომი. წვეთბედილობიანი და მთვარეობიანი საზოგადოები. მახსოვს „უკანასკნელი ახლანდელი“ პატარა დღე, გერმანიელი სამხედრო ტყვეები, რომლებმაც ქაბაშნი რაც კი მტრები იყო უფელა დაიჭირეს. 1916

წლიდან ვოლგოგრადში მტრად აღარ იყო წმინდა ფრანგული. ორივე ჩემი ძმა პირველი ომში იყო. მეორე ძმა კიმიური ასეთულის წიგნიდარწიელი. ფრანგზე მოკლეს სამოქალაქო ომის დროს. მაშაგმა ვაიფიზო სოვის სიყვარულის შემდეგ დაბრუნდა და მან — ბრამა — ბოელი ცოლი წელიწადი კიდევ ცოცხალი.

ნე მონდა, რომ ჩემს ცხოვრებაში არ შეხვდა ადამიანი, ვინც აღმომაჩინებინდა პოეზიას. რუსულ პოეზიას. ვინც ცოცხალი ენიო წამოიკოხვდა პუშკინის ლერმონოვის, ნეკრასოვის ცოცხალი ლექსებს. ბელის ცვეთები, გული ნახაჩიო და უუარაოო წელი მივიწვევდი წინააღმდეგ წინააღმდეგ. ბღენიკოვი პუშკინთანდე იქცა ჩემს მოთხოვნებზედა. სვეტირიანი — ბლოკადდე, ასევე — ანენსკი-რუდე, რომ ადაფერი ვქვათრული პოეზიის მწვერვალზე — ტოტოტარზე. ჩემი პატიულობის დროს არ აღმომაჩინდა კაცი, ვინც ლექსების სიყვარულს შეხასწავლიდა. ასევე ადამიანი. ჩვეულებრივ, არის მასწავლებელი, უფროსი ძმა, მამა, დედა. დედაჩემს ეს ძალუღდა, როგორც ამას ვხვდებოდი გვიანროცა მასზე ვფიქრობდა უკვე მაშინ, როცა მას სულ უკანასკნელად დავცოცხლე. უკიდურესად ფაქიზი, მჭრდნო-

ბიარე ადამიანი იყო, მახსოვს. რომ ის ცოცხლს ვერ აკავებდა. როცა უხებნდა მუსიკას — ხებისმიერს, მამხმევებლსაც ნი. სიმფონიური ორკესტრი, როლი და ვიოლინი მას ანოროლებდნენ. აკანაკლებდნენ. თუ შევის ისტერიას ვგრიდნენ. უპირადი ლექსი იცოდა ზეპირად — უპირატესად კლასიკოსები. დედაჩემს უკვლა ცხოვრებისეული შემთხვევის შეხახახი ლექსურ კიტატა ასხვდა. — ვფიქრობ, რომ მის ცხოვრებაში ლექსი ათლზე დიდ და სარულიად რეალურ როლს ასრულებდა.

დედაჩემის მესხიერებაში ლექსები მჭვირდებოდა. როგორც ცხოვრებისეული გამოცდილება და არა როგორც მუსიკალური აკორდები. ის არც კი ცდილობდა ადამიანზე ხელგუნების ზემოქმედების სიადუმლოებას ჩაწვიდებოდა.

დედაჩემი ტირიდა. ტირიდა. თუმცა მიიწრს მავროსგან ვერ არჩევდა. მაშინ დედტყარულ მიხედვოდა. გიგანტურ ანტიმთა მოვლების ხანა იყო. მიხიდა დედაჩემის ოპაზი უურსაცვიპიანი უუი დაშედეგა.

— არა. ნუ დადგამ, თორმე თელი დდე ვიტარებ.

მრავალი წლის შემდეგ მუცეობდა პასტერნაკი. რომ მას არ შეუძლია კიოზი მსხვილ პლასს უუროსი — ცრემლი მოხდის შეუკვებადა.

— რაღაც ცხენს უჩვენებენ კინოკარნავაში, მე კი ვულამოსკენით ვტირი.

ასაკვიანი კაცის უუცარა, მოულდენდადე აცრემლებდა არცთუ ისე იწვიოთ ამაგია.

კარგად მახსოვს თებერვლის რევოლუცია — როგორ ადვილად ჩამოშვავდა ვაფთა გინანოზის ფრანკონინად ნაგროლი დაბმული ვეებერეოლი თუჯის არჩევი.

კარგად მახსოვს კედროვი — ფრანკონის სახალი. მახსოვს, მისი ვაგონი. მახსოვს ცისფერ-გალუფებიაში, კლამის ბაღში უპაღებოდე. ერთმანეთთან მოცეპავაჰო ლაბკველები...

გაკვეთილების მოშალდახს მოვრჩებოდი თუ არა, მაშინვე. დაუფრწებლოვ ვიწვებოლი ხალღებლო თამაშს... ჩაუტებოლი. ახანთის კოლოფები და ჩემთვის ვასრულებდი. წარჩავადიგენდი გოგონს. პუშკინს. და განსაკუთრებით. ბოუკოსა და ადექსანდრე დიუმას...

უკველავე წაკითხულის ეს თეატრალური გადმოცემა მოყოლია მთელი ბავშვობა გრძელდებოდა მაშინდელი წიგნის კარგადი უკველთვის ჩემს განკარგულებაში იყო თუცა; ალდექსანდრე დიუმა; ამ კარადიან არ იყო.

1916 წელს შეხატონთა ბიბლიოთეკები კონფისკებულაქნა და ქალაქის ცენტრში, ციხის ადგილზე, შეიქმნა მუშათა ბიბლიოთეკა. ამ ბიბლიოთეკაში ან ნაცონობის მოთერი წელი ჩემთვის ძალზე დიდოდა ამაგი იყო. დომაქა. კონან ნაოლი. მაინ რიდი. ვიტტორ ბიუკი. აქველა ოკროს უცდნო იყო ჩასმული — მთლიანდეს უკველადდე უკვლა რომის მჭეოლებით ვკითხვებოდი და თამაშით წარმოვადგებოდი.

მახსოვს ძალზე მოძურა ანტირელიგიური დასაბუთები. თვითონაც ვინაწილობით ამ დასაბუთებში. მამაჩემი — ბრამს უცდელი — ამ დასაბუთებზე დემოკრისთვის საბრძოლველად დადიოდა. პირადად მე რელიგიურ გარნობას მოკლებული ვარ. მაგამა მაშაჩემი მოჩრმუნე კაცი იყო არა ამ გამოცხვების თავის მოკალათობად. მოკალათრალდებულთადა მიიჩნევა. მე ვიყავი მისი გამოცდილი. ხელმკლავით დაშუავდა. და ვსწავლობდი სულიერ სიმტკიცეს...

1928 წელს პირველად გამოაცხადეს თავისუფალი კონერტის მიღება უმაღლეს სასწავლებელში. მახსადადე. გაჩნდა თავის გამოჩენისა და უმაღლესი განათლების მიღების საშუალება.

თუვინი ქარხანაში (ქ. ხედუნი, მოსკოვიან) ორ წელს მორბლავდა და წერა-კითხვის უცოდინარობის დეკლარატორად მუშაობას არ შეუძლია ჩემს საკონერტის გამოცდილებზე ეთიოდდე ემტკიცდა...

ბელმოპირინე უნდა შევიტყობო-
რება, ზუსტად თუ რაგორაა
ჭრე გადგება. შემოდგომის გა-
ზაოდებაზე მეტყვიანია, არა-
ფერა შეუძლია, იფერ სახადლო
მოქმედება. ბინის კირა არ გა-
დგება, ბილიოთიკის ბილიო-
ტიშეშა, რა, რაც მთავარია —
უშავლის სასწავლებლები შეშ-
სვლილია მოსამზადებელი კურს-
სებზე მოქმეობილიყო.

ურსები ფასიანი იყო და
გვარაზი ფიკრია — ნაშენ მო-
მინა რამდენა პენსიონად გა-
დგება ამ კერებზე სწავლის
უფლები მოსაღებია, ამ კურს-
სებზე შეიძლება დაშის გა-
დგება — იმავე მაგადებზე,
რომლებსაც სწავლისას ვუხე-
ბებ.

უნაფრებებში მიმდებს...
ამ წლებს მოსკოვში ცნო-
ვრება პირადია დღედა, გაუ-
თავებლად კამათობენ დე-
მონის სფეროს მომავალზე...

ახეთივე ვითარება იყო
კლუბებშიც, ტროსკისტების
კლუბში ხანდაზმულმა მკოვ-
რებმა კლმა მინტეზე დაიჭრეს
ის ხანა, რომელიც ფრანსისკო
რეულორას წინა ადგილობრი-
ვი უჭრებდის შეიანება...

— სახალხო კომისარიატი
მოკლევანები, სახალხო კომისა-
რიატი, თორე შექ არ ჩაღაც
ბუნდოვანად ლაპარაკობ.

და მოვლას სახალხო კომისა-
რიატი — ფრანსისკო სახალხო
კომისიის მოადგილე პაბაკო-
ვი და გააფორმებულ დედაბერ
შეკრევის დღეებში უხსნიდა
რეულორას არს...

ახე კამათობდნენ, უკვე
ღებურზე კამათობდნენ, იმაზე-
ცა კომისიის წინა ხსენა-
რები თუ იქნებოდა... იმაზეც
ფერაფერ ფაქტებსაც საერთო
დადებით თუ არცხობინდნენ... სა-
კატორა თუ არა ადგილობრივი,
საქართველო თუ არა სოქოლა, ფერ-
წერა, კანდაკეთა, და საჭირო
თუა — რა ფორმითაა საჭი-
რო...

ჩემი სიციცხულე ვაგეო რა
კლასიკურ ნაწილად — ლექსე-
ხად და სინაფიკულიც, ვერძირ
ლექსებს, დადილიდ ლიტერა-
ტურულ წარებში, ვებუცადებო-
ბილი — შეუძლია ამ დროს ახა-
ლოშობილ ლექსში, ჩაიდენებზე
ვყავი იწილიდ სუბუდებობა-
ში" სელვიზისიონა... ვუხე-
ბებ სერგიე მიხაილოვიჩ ტრე-
ბიაკოვს — ფეპტანგრაფისტს".

შადალი, ვირაოპერდიაში
სერგიე ტრეტიაკოვი გადკურ-
თილ საკითხისაკენ იყო, ჩამო-
იროკოვობის გაგონებაც კი არ
უნდალდა, გინდა იშუაო? —
განსწავლი, დავგზავნებო, არ
გინდა? — ღებრთა ხელი მო-
კინაობო...

მასთან უფრანდობის შე-
სწავლა შეიძლებოდა, არც ტრე-
ბიაკოვს და არც თანამედროვე
პოეტებს არ უყვარდა, არც
ფიციონ იყო პოეტი, თუცა
სიყვარული ხიზნავდა და მთელი
პოეტები კი დაწერა — „იღრრია
ღღე, ჩინოოო“, რომელიც შემ-
გომ სიხვად გადკეთდა, შადა-
ია ბრონნიაოვი ცოტაბას დე-
დოლი ჩემი გარკვეულობისა და
იშის გახმა, რომ მტოვდებოდა
ლექსებში. — არა ფიციონ ლექს-
ები, არამედ საერთოდ ლექსე-
ბი, „ფეპტის ლიტერატურაში“
ლექსების ადგილი არ იყო.

— არ, თითქმის რომ შეიძლება,
პირველი რა გვებდის თვალში!
— სარკე, — ვუპასუხე მე.
— სარკე! — დაფიქრდა
ტრეტიაკოვი — სარკე კი არა,
პაბაკოვა.

შანი რადიოგაზეთი „საბუშო
შუადღეში“ ვმუშაობდი.

— მიღობი, — მიიზარა სერ-
გე მიხაილოვიჩმა, დაწერი-
ლი „ნოვი ლექსისთვის“ შინაშენა
„რადიოტროსკიორიის ინა“.
გავიხილე მაქვს, რომ უნდა ვე-
რიოთი შიშობნის და ასე შედ-
ებ, დაწერიო?

— მე, სერგიე მიხაილოვიჩი,
საერთო საკითხებზე მინდობდა
დაწერიო, — გაუხედავად ჩი-
ვიურდღეო.

ტრეტიაკოვის ვიწრო სახე
დაინახე და ხმა აქრიალად: —
— საერთო საკითხებზე თუ-
იონ ჩვენ ვერო.

შადაია ბრონნიაოვი ამის შე-
ტად არ ვუყოფილდა, „მარტე-
ნა ფრანკის“ სულგერი კორ-
ხისგან თავდებნისილ გამწავებ-
ის ვერძირ ლექსებს წვიმასა
და შუბზე, უკლავფერო, რაც
კი ლექსში იყრბებოდა...

ჩემი ცხოვრება ყუველთვის,
ამ დროდამ, როცა სულ პაბა-
რა ვყავი, რა ნაწილად, რა
მხარედ იყოფოდა...

პირველი იყო ხელკუვენება,
ლიტერატურა, დაწერილიყო
ვყავი, რომ მე ხედალ მჭერა
ჩემი ხიტივის თქმა... და სწო-
რედ ლიტერატურაში, მხატვრ-
ულ პროზაში, პოეზიაში.

მორე ნაწილი, მორე მხარე

იყო მანინდელ საზოგადოებ-
რი ბრძოლში მონაწილეობა.
მათთვის ვერძირ ვალის, თა-
ვის არიდების შეუძლებლობა,
რადგან ჩემი მთავარი კრედი-
ტორი ვალის და საქმის შესაბამის-
ობა გახლდათ...

1929 წლის 19 თებერვალს
დაშაბატოვში, ბერგენიკეში
ვმუშავებო... ბერგენი მიხმო-
ხედა კოლონიკენ, მხარის კლ-
დობისკენ, მაგრამ ამაზე
უფრო ტოვებო სხვა ვებებში
შეიძლება...

მოსკოვი 1928 წელს დავ-
ბრულე და მუარად კიდევო თო-
ხივე თაოზე, დავიწვე მუშომა
უფრანდობა, ვერძირ, არ ვა-
ჩნევიდ დროს, ვერძირად ლე-
კებში ჩემისა და სხვისის გარ-
ჩევა ვედალოდი, შიშობი ამო-
მეწავა უკლავფერო სხვირ. დღე
და ღამ ვმუშაობდი, ვუჭარობ-
დი მოსწრებაზე, მის შესაძლე-
ბილიბება და ფორმებზე, მე-
კენებდა, რომ ვინაწველ იშის
გავება, თუ რისთვისაა საჭირო
წვიმა მოსასანის მოხობრბა
„მაღაზრულ ფიციონი“, დავე-
რე მოხობრბების ბერ კიდევ
გამოუყვებინდი 150 სიუვეტი
და 200 ლექსი ცოლ, რომ, იმე-
და შეიძლებოდა ჩემს ლექსებისა
და მოხობრბების ცოტა რამ
კლიებოდა — ვიდრე კოლონი-
კე ვყავი, ჩემი დახედალილი
რადკეები კი შეინახა, მაგრამ
ხელნაწერებს არ გაუფიქრობ-
და...

იხილ ვაგივე, რომ ხელკუვენ-
ებაში დავილი ყველა მუფვის
და მწერალთა რაგებიდან ვინ-
ის გაგებდა საჭირო არაა, მენ
დაწერა და წერე, შენი დაწე-
რე... რამდენიმე მოხობრბა და-
წერე და სიამაყებით დაწებო-
კედეს... მაშის ვიკრებდი, ლე-
ქსებს ვერძირ, მაგრამ არავის
ვიპიბობდი, უწინაურეს კოლ-
ნისა, საყოფიარი სახე უნდა გა-
მომეცეთა, წყადღებობა მოი-
ხობრბების შინა, ასეთი გეგმა
შეიძლება 1925 წელს უნდა გა-
მომეცა პირველი ნაწილი —
პროზა, შენდევ კი, მორე და
ლექსების კრებოლო.

მაშინ რადიოვი ვესოვობიდი
მე დაწერე, რედაქციის მანქან-
ისზე მებეჭე კანა ვეკრახობო,
ხელს ვეჭერე, მისამართს ვუთი-
თებ და მიმავს — შინაშენ-
ობა არ აქვს, რომელიც ვაწებო-
ხა და უფრანდობის რედაქციარში,
მიღებები ჩვეულებრივ მასა-
ხობდნენ, ერთი კვირის შემდეგ

გამობრბოთი, ერთი კვირის შემდეგ
ვე შევივლიდა და ვებუტებო-
და მასებს — კოვლები დაღ-
ებობის ასე იყო გორკის „კლ-
ბონისმოში“, „კოვტაბარში“,
„სარკეტიკროში“, „გუდოკში“,
„ლინინგრადსკია კრავდში“,
„კვარუტ ვებობში“, თავაქერ-
ებლობა ხეხიბიერ უფრანდლში
შეუფერებებოდა, წარბებობი
ავიერგებებდა საქვებს, მე იშის
გავებო კი არ მძალდებო, თუ
როგორ შეიძლებოდა არ მიე-
დობო ჩემი მოხობრბები, ჩემს
მიმართ ამგვარი რამ შეუძლებ-
ლად მუხახებდა, ასეთი რწმე-
ნი ვიყავი ვარკვევადი, ასე-
თი მტოვც იყო ჩემი რწმენა,
მეჩვენებოდა, რომ უკვე მზე-
ხე ტიონ, საწყობი და სტოლა
და სხვათადაც ვამსვავებელი სახ-
იო ვქვნიდი.

ეს ბერბი შეუფერებებლად
მოქმედებდა: ასი პროცენტ-
ზედობდა მოზარე, ჩემთვის
ვეჭირობდი მანინ, რომ კოვ-
ვლები ასი მარტო ტალანტი
ჩემს თაზე, არამედ ბოგარფ-
იაც და ის ბეკარბებს, ჩამა-
ხებს და ვეწავფერს, რაც საჭი-
როა და დავწერე ჩემი კლუბო...
1927 წლის 12 იანვრის და-
შეს ჩემს კარზე დააკეთენს...

საბურობილემი კოფინის პირ-
ვილვე წუთიდან ჩემთვის ცხა-
და იყო, რომ შეიძლებოდა არა-
ვის იქებდნენ, რომ ვებმარ-
იერად სპობდნენ მიილე „სოც-
იალურ“ ჩავებს... — უკვლას,
ზილე უფასოვლილ წლებისა რუს-
ულში იბტირიდან დაიბიბოვ-
რა არა ის, რაც უნდა დაემა-
სოვებინა...

1927 წლიდან 1928 წლამდე
ბანაკებში და გადასახლებში
ვიმუფებოდი, ჩრდილოეთის
პრობობის გამორცხვის მომ-
რობებისა და ლექსების წერას
და, თუ მანინ სასწავლი მომ-
და და დაწერა მოხებებზე, მთა-
შენებდა მანინ ვამორცხული,
ოთხი წელი ხელში არ მჭერა
წიყენები და გაბუტებო, მაგრამ
შემდეგ გაიკრვა, რომ შესაძლ-
ებელი ყოფილა ზოგაჯერ მანინ
ლექსების დაწერა და შენა-
ვც, ახამდელ ლექსი საშუადობლ
დაიჭარვა, მაგრამ შოკი რამ
გადარჩა, 1928 წელს, ხანაწი-
ფერიშლად მუშაობისას, მიხე-
და ის „საბურო მივლინებოში“ და
მიილე თაივოფულ დროს ვერძირ,
დო: ფიელი სარკეცხეტური წიყ-
ენების უფანა მხარეზე, გახახვე-

ვი ქალაქის ნახევებზე. რა-
ღაც პარკებზე.

1951 წელს გავთავისუფლდი
პატიმრობიდან, მაგრამ კოლი-
შიდან გამოდღწევა ვერ შევძე-
დი. თერაპიულად ვმუშაობდი ოპ-
ოპიატის ახლოს რედაქციის
შემო წელში. სიცივის ზოლში
და დღე და ღამ ვწერდი ოფი-
საკეთ რეგულაციებში.

1951 წელს გავთავისუფლდი
ოცდმეზაერთი კალიბრის ოქტში
პატარა ტორფის საწარმოში და
ვიდე ბინა. ორწელიწადისაღვი-
ვარი ვიმუშავე იქ ტექნიკური მო-
მარაგების აგენტად. სტრონტონ
„მეტორფიტიან“ ერთად ტო-
რფის დამუშავების ადგილებში
გლუბაკაი ხდებოდა მუშა. პი-
რველად ენაირებოდა მუშურ
ფსიქოლოგიათ. იქ ცოტა რამ
როდეს იყო საინტერესო. მაგ-
რამ მე არ შეეცაო. წან წელს

გადამცდარი ვიყავი. ვცდილო-
ბდი. დროისთვის გამეხწარი და
დღე-ღამე ვწერდი. უკვე დღე
მეზობოდა. რომ ალა გამომე-
დოდა და უკვე სტრონტონსაც კი
ვერ დავერდი. ვერ დავერდი
იმას, რისი დანერგე მინდოდა.

1952 წელს მოსკოვში შევძე-
დი პასტერნაკს ვიეს დამუშა-
ვურედილად მალაო შეფასება
ზისცა ჩემს ლექსებს. რომლებ-
ც 1952 წელს გაუფრეზავებ მას.

1958 წლის შემოდგომაზე
რეაბილიტირებული. მოსკოვში
დავბრუნდი. ვმუშაობდი ეურ-
ნალ „პოსკოვში“. ვწერდი ლე-
ქსებს და შერაშენებს კულტუ-
რის, ისტორიის, მეცნიერების,
ხელოვნების საკითხებზე.

1958 წელს კავშირის ბეჭემა

ეურნალმა მიიღო ჩემი ლექსე-
ბი. მაგრამ 1951 წელს უკვე
დამიბრუნეს. მხოლოდ ეურნა-
ლმა „წანაშია“ დაბეჭდა ჩემი
ექვსი ლექსი ციკლიდან „ლე-
ქსები ჩრდილოეთზე“.

1958 წელს ეურნალ „მოსკ-
ვაში“ (№ 3) დაბეჭდა ხუთი
ჩემი ლექსი. გამოცემლობა
„სოვეტსკი პიხატელში“ კი
1961 წელს გამოვიდა ჩემი პა-
ტარა კრებული „ვეხი“.

დავწერე რამდენიმე ათეული
მოთხრობა ჩრდილოეთის მხა-
ლაზე. ოცი ნარკვეთი.

მომავლის პროზა მეტყველმა
სად პროზად. რომელსაც არ
იქნება არავითარი მალაღატა-
როვნება. მისი არსებობა ნაშა-
ნი აქნება ზუსტი ენა. რომელ-
შიც მხოლოდ ეთიქაჟ გამო-
თება ახალი. პირველად დაწა-

სული და შოამბედავად აღწე-
რილ დეტალები ან წვრალმა-
ნები. ამ დეტალებმა ქაიხველი
უნდა გააოცოს და მან მონახი-
რობი უნდა არწმუნოს...

ახლა ლექსები რაც შეეხება...
პოეზიის კონსიკა — ესაა მისი
სიზუსტე. გამოწველივლიობა.
აიბება და ქორეს, რომლებმაც
ინებუელი სამხატურ გაუწიეს
საუკეთესო რუს სოეტებს. თა-
ვიანოი ვახოკარი შეხამდებლ-
ობების შეთანხმდეს არ გაუხა-
რავლდ ინტონაციის, მეტაფო-
რის ხანის მთებამ არ შეიძლება
საზღვარი დაეღობს.

აი. თოქიქის უკვლავტერი.
ოც მინდოდა მეტოქე. ეს ატკო-
ბიოგრაფია არაა... ეს ჩემი
ხედობის ლიტერატურული ქა-
რგაა...

ვინცის ჭადვებით მოჭედული და აღჭურვილი
კლდე დაღვნილი, დაკიდული თავდაპირველი...

შეხედ ამ ხალხს ავლაბრიდან გაღმით გამხედვარად,
რამ შეაეროვა ამ აღმართზე ამდენი ხალხი,
რას უყურებენ თავწაღუნვით და შრების წახრით,
რა დაინახა, რომ უეცრად კაცი გახვედა.

*
ვით ამღვრულ მშით მოზიზნიმ დასტა მონღოლთა,
ჩამოიშალა კბეუბზე გახსნილ რკოლივით
შავი ნიღბები, ნაბიჯების ხმას მყოფილი,
ქეპებზე ქვეშები შემაგებავდა და გამოლოდა.

ლაჯში შეკიდულ შარიან ტვირთს უკუნს აყრიდა
სადღაც ვერტმფრენი ბნელ ფანჯრებზე მოხინათლებით.
ვიხედავდი ჩემი სახლის ჭურჭრტანდთან
მე, ჯარისკაცი, თოხი წყლი ოშში ნათრევი.

*
თვალთ არაა ამ დამეშვი აქ გზის გამგებნი,
წაოფქულ მიწას ზურგზე კუხად აზის ნანგრევი,
მტკვრში ჩაშლილი, ჩაქცეული, კენტ. ცალ-ცალი,
ფუტე, კედლები, ახლა ნაშთი ძველი საძვალის...

*
თერთად მორთოლარე მიქრის ცისკენ და ცაც ეს არი,
ათოხე ქაშუეთს, ათოხე ჩუმაღ და ჩაცვიეთ.
ველი გუბათის ნამწვანამქრალ სახანთელსავით
და ზედ ხანთლებად მიეწეილი კაწურა ტყვიების.

ფეხდადგმული ხმა ქაღ-ღორღიდან ამოიკენეხებს,
რომ ეს ისა - ცოღვის გორა, მარჯვნივ და მარცხნივ,
რომ უმჭვრელი ბეჭედი ამდროის უხეც...
ჩამოცლილი შავი კუპრი თვავია ვარცდივით.

შავ შენობებში ჭვარტლიანი სიხნელე დაძრწის,
ისევ გამოკრთის ოღონდ შუქი ქაშუეთიდან.
დაიხრბილ ბორცვებზე ხილუკები იელეებს ტაძრის,
ვით ეღიბდი მშების საფლავებზე ერთადერთი და.

*
ძირს კი, სკვერის წინ, სახვიროდ ლოდინს ჩვეული
შენც ხომ იღეკი, შენც ხომ ნახე მძიმე ვიღღენი:
ორი მეოხანი, ერთი ძეგლი, ორი სხეული...
იღგენ შეილები და ღიდ მაშებს ტყვიებს ესროდნენ.

გუშინ მოქონდიან მის უბეში საფენი ფარჩა.
ღღეს უნებლიე ხაოძარი გახდა ტაძარი.
გაიღრჭოლა ავერ ტანკმა და კვალზე დარჩა
მუხლუხუბების ანახეჭლი პატრონტანვიით.

*
კვლავ ის ზუზუნნი, ტყვიის სკლომა შეუნწვებელი,
იმ დღის სურათი ამ სულიდან ამოუხვლადი,
ის ცხრა აბრილი მირს დაყრდილი თეთრი ღენტებით,
ღმსკვდარ ასფალტში ჩატეხილი ტუფლის ქუსლებით.

თასიც ისა და მახვილიც, მათავე რომ ხედავი,
არ გვეწვევება და ცისკარი მართლა იღება,
და ვველა დღლის მაგიერად ჩაბოლის დედა
აქ მოკლულ დღლის და შეიღების დასახირებლად;

აქ, ხად სიციხელე გავწავა უკვებ და წაიშალა,
მხოლოდ ღლიდ დევს ორი სიჭვითი თვალის ამხელთი:
ძველი იქნება ნეტარ სხოვნის აღახინაშვად
უკვლავებში მოფრიალა მათი სახელი.

*
ხვალ დამარხავენ ბიჭებს შემტრთალოდ და კანაოცებს.
ჩუმაღ ცალ-ცალკე ვაიტანენ ასე საწდომარო,
და შავი ჭურვებით მიღვენ მშები სასაღლაოზე
ადრე წამოსულ მშების მხარში ამოსაგებოდ.

ვისი ბრალია ნუ კითხულობ, მარტო ილიცე
მითზე, ნათელში ვისაც ბედი ზგას მიუნათებს...
წინ ექრანივით გადაყვნილ ფართო ტილოზე
თითქოს ხელახლა გხედავ ოშში გან... ღრ... თებს.

*
სულ ამნაირი სხვის მიწაზე სვენებ-სვენებით
ხოხვა საწერებში ჩემთვის უცხო ბორცვთან, ბეჭითან.
სწორედ ამგვარად მორიგად ცეცხლის ენები,
შში, იმეღ... ერთმანეთთან რომ პაქვრთებს.

მე რად მინდოდა ბეკა მიწის აოხრებულის,
ვბეჭენ... მწელია ახლო მისვლა ამ იარკებთან...
მაგრამ გაკერულში, როცა ხმალი ამოღებულ
მშებს შორის ჩადგა და ცოღვა-ბარად ატრიალებდა.

*
თოვად და თოვად, ასეთ თოვას თუ თოვა ქქია,
ქარს თოვლის ზევი თითქოს ძალით აქეთ მოაქონდა
ამ ჭადვრებსკენ, რომ იხდინენ ქულს ოღნავ კვიან,
დარჩენილიყვენ თეთრ საცვლებში ასე ოღონდაც.

ტალახიანი, ხმელი ქვეტი, მგორია, ხეშეში,
ცეცხლი ღადარში, როგორც ბოლდა ანდა განძი რამ,
რამ დღგამინა, ჩემო ძებუ, იმ დამეშვიში,
რამ დღგამინა!

*
მოხდა, რაც მოხდა და გულს ეკლად, ბოღმაღ ესობა.
ბარდნის გონებას ფიჭვინაი ფიჭვი დანისვლით:
ავერ მეზობლად მძამ მძამ ტყვია რომ არ ექროლა,
აქ რა, ვერ იცნო ვითომ სისხლმა სისხლი თავისი?

მძას მძის წუხილით არ დაუწყო გულმა ფართქალი,
იქნებ თამაში ამნაირი თარგით ერჩია,
და სულ ერთია მრუდეც, სწორიც, მტყუან-მართალი
მაინც აქ არი, ამ ნანგრევში, ამ ქვის მტკვრშია.

*
კვდლოთ დიდ შოოსანს, მას ისედაც ხალხი ეწვიათ,
სიტყვა ვერ მოკლა წიწამურმა, მხამამა, ტყვიებმა:
„თუ რამ შეგოღეს - შეისიჯად ტანჯვით შენდობა...“
მაღლი ამ ტანჯვას, ამ შენდობას, ამ პატრებას.

ნუ შევაფოთებთ მონანიე სულს სიწწარაგში,
მძაფრდება წუთი და ტვირთია ბოღმის ტარება.
თავისუფლება ძონებმა ბრძოლის გარეშე,
ველა სიღარე გლახის ნიღბით რომ იფარება.

გაღაზღვლით ვერ ამავოს ვერაგინ ვალით,
გაუხსნეს გული და შუგ ბრავი ვერ ჩაეტი.
შენდლოთ ღმერთმა, თოვედ მძის ეს არის ბრალი,
მაგრამ ხატანის ცოღვა-ბარად უფრო მტრია.

*
თვალთ არაა ამ დამეშვი სხვა გზის გამგებნი,
დაზინულ მიწას ზურგზე კუხად აზის ნანგრევი,
მტკვრში ჩაშლილი, ჩაქცეული, კენტ, ცალ-ცალი,
ფუტე, კედლები, ახლა ნაშთი ძველი საძვალის...

აქვემო ჩაუხედავ ბევრ
კალბატონს — და არა
მარტო კალბატონებს. ეს
მაშაიკებზეც ითქმის.

ვინაიდან მანდილოსნე-
ბისთვის ზშირ-ზშირად უხდებოდა სა-
ჩუქრების ყიდვა — მოგჩვენება,
რომ საერთოდ პარფიუმერია და გან-
საკუთრებით კი სუნამოები საქმოდ
ძვირია. სწორია თუ არა ეს შეხე-
დულება? თუმცა აქ კამათს კითხვის
დასმა უფრო აჯობებს: დიას, მართ-
ლაც ძვირია. მაგრამ ყველა ჩვენგან-
მა ვიცით კი როგორ ფასობს, მგავ-
ლითად, ეთეროვანი ზეთები, რაც
პარფიუმერიის მშვენიერებას, აუცილ-
ებელსა და განუყოფელ კომპონენტს
წარმოადგენენ?

ერთი კილოგრამი ვარდის ეთერო-
ვანი ზეთი ღირს 3 500 დოლარი. ეს-
მინის — 5000, ხოლო ზამბახის
ეთეროვანი ფასი, რომელიც მხო-
ლოდ მისი ფესვებიდან მზადდება,
6000 დოლარს აღემატება! ეს ციფრ-
ები, ულბათ, ზოგ რამეს მაინც მო-
ჭუნენ ნათელს, თუმცა ეს კიდევ
არ არის ყველაფერი: როგორ ფიქ-
რობთ, პატრუცემლო ტვინისფერი,
მგალატლად, ერთი ტონა ვარდის
ფურცლიდან რამდენი კილოგრამი
ეთეროვანი გამოიხდება? ჩვენთან
800-950 გრამს იღებენ, ხოლო ფრან-
გები, რომლებიც პარფიუმერიის სა-
მყაროში აღიარებულ და უძველეს
კანონმდებლად ითვლებიან, უფრო
ფრთხილად იქცევიან და თავიანთ
ნაწარმს მარკა და ლირსება რომ არ
შეუღბლან, ერთი ტონა ნედლეუ-
ლიდან 200-350 გრამს სტერავენ!!!

ვერადფრს იტყვი, გამოავნებელი
პარადოქსია: ერთი ტონა ნედლეუ-
ლიდან 300 გრამი გამოიღწევიან! თა-
ნაც ეთეროვან ზეთების შემცველ
მცენარეთა ფურცელი, ფოთოლი,
კოკრი, ყვავილი, თესლი თუ ფესვი
უნდა შეგროვდეს მხოლოდ მკაცრად
განსაზღვრულ სეზონზე და რაც მთა-
ვარია, დღეაუთენია, მზის ამოსვლა-
გააქტურებამდე — მცენარეში
ეთეროვანი გროვდება მხოლოდ ღა-
მის სივრცეში და მზის მეტყუნე-
რებისთანავე ქრება. ასე რომ მწვე-
ლი მზის სხივების ქვეშ ნედლეულის
მოკლევას არავითარი აზრი არა
აქვს — იქნადა ერთ მილიგრამ სა-
ხუცვარ სინთესაც ვერ მივიღებთ.
ბარემ აქვე გავითვალისწინოთ ბუჩქ-
ზე წაზრდილ მკრფავის მძიმე
შრომა — ხშირეკლიან ვარდნარში
ხელდობს ფათური და მამის ნაწი-
ლობრივ მინაც გახდება ცხადი, თუ
რანაირი თვალდადება, ერთგულება,
პუნქტუალობა, მოთმინება, საერ-
ოოდ, შრომის კულტურა და რაც
მთავარია, თანხება საჭირო ამ დარ-

ეთეროვანი

-კალეუჯის უყრუი წყარო

ვის ასაღორძინებლად და მუშახე-
ლის მისაზიად.

მაგრამ დაწინაურებულ ქვეყნებში
ამ უფირფასესი ნედლეულის მწარ-
მოებლები არაფერს იშურებენ, ვი-
ნიდან ეთეროვანი ვალუტის უშ-
ვრტ, სიმელო წყაროს წარმოადგე-
ნენ და სახელმწიფო ხაზინაში მი-
ლიარდობით სიმდიდრე შეაქვეთ, ამის
კლასიკურ მაგალითებს წარმოადგე-
ნენ საფრანგეთი, ამერიკის შეერთე-
ბული შტატები, იტალია, ესპანეთი,
ინდოეთი, ბრაზილია...

ეთეროვანი მცენარეები ძირი-
თადად გავრცელებულია ტროპიკულ
და სუბტროპიკულ ქვეყნებში და
დედამიწაზე მათ 2 500 სახეობას
ივსიან. საზოგადოდ, სურნლოვან
მცენარეთა სარგებლობას იღი ხნის
ისტორია აქვს. უსხვივარი დროიდან
მას ფართოდ იყენებდნენ ინდოეთში,
ჩინეთში, ახლი აღმოსავლეთის ქვეყ-
ნებში, ეგვიპტეში, სასრეთში, სა-
ბერძნეთსა და რომის იმპერიაში.
ეთეროვანი მცენარეების ნედ-
ლეულსა და მისგან მიღებულ ზე-
თებს უღიდას გამოყენება აქვთ სა-
ხალხო მეურნეობის მთელ რიგ დარ-
გებში, ხოლო ეთეროვანების გარეშე
ხომ პირდაპირ წარმოუდგენელია
პარფიუმერია-კოსმეტია. ეს ძვირ-
ფასო პროდუქტი ასევე დიდი რაო-
დენობით იხმარება კვების მრწვე-
ლობაში: იგი აუცილებლად კომპო-
ნენტს წარმოადგენს საკონდიტის
ნაწარმის, ულკოპოლი სასმელების,
თევზ-ბოსტნეულის კონსერვების და
სიმჭირა-აიყის დამზადებისას და
სხვა, როგორც საამო არომატის მიმ-
ხრობა საუფლება, ეთეროვანი გა-
მოყენება მედიცინაში და პეტერი-
ნარიაშიც. იგი ასევე დიდი რაოდე-
ნობით იხმარება ქიმიურ მრწველო-
ბაში; საოჯახო ნივთების, სინთეზუ-
რი ქსივილების და სხვა ნაწარმი-
სათვის სურნელების მისაცემად.

ყოფილ სსრ კავშირში აღირიცხე-
ბოდა ეთეროვანების შემცველი მცე-
ნარების 1,050 სახეობა, აქედან კარ-
გად არის შესწავლილი 90-მდე ჯიშ.

სიღანაც მხოლოდ 50-ს აქვს სამრე-
წველო მნიშვნელობა.

საქართველოს ფლორა მდიდარია
ეთეროვანის შემცველი მცენარე-
ებით, რომელთა გავრცელებასა და
გამოყენებას დიდი ხნის ისტორია
აქვს. ჯერ კიდევ მე-18 საუკუნეში
გამოჩენილი ქართველი გეოგრაფი
ვახუშტი აღწერდა ეთეროვანებს
(ვარდი, ქაფურის ხე, ლავანდა და
სხვა), რომლებიც მოყავდათ ჩვენში.
საქართველოს რიგი რაიონების
ნიადაგურ-ლიმბატური უპირატესობა
ხელსაყრელ პირობებს ქმნის ტრო-
პიკული და სუბტროპიკული წარმო-
შობის ძვირფასი ეთეროვანი
მცენარეების მოსაყვანად.

საქართველოში ეთეროვანი ვანი
მცენარეების სამრწველო გამოყენე-
ბის მოყვანის პირველი ცდა თარიღდება
1897 წლით, როცა თელავის მახ-
ლობად, სოფელ ნაფარეულში 6,5
ჰექტარზე გააშენეს ყაზახეთის
გარდის პლანტაცია ბულგარეთიდან
შემოტანილი ნერგებით.

ეთეროვანი კულტურების პირ-
ველი საბჭოთა მეურნეობა-ქარხანა
დაარსდა 1927-1928 წლებში სოფელ
გულრფელში, ხოლო 1931 წელს
რესპუბლიკაში უკვე 10 საბჭოთა
მეურნეობა იყო.

1939 წლამდე ეთეროვანი
კულტურები მოყავდათ მხოლოდ
დასავლეთ საქართველოს კოლმეურ-
ნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებ-
ში. 1939 წლიდან კი ამ კულტურე-
ბის მოყვანას აღმოსავლეთ რაიონებ-
ში (ლაგოდეგი, ყვარცი, თელავი,
მარნეული) მიჰყვეს ხელი. ეთერო-
ვანი კულტურების წარმოების
შემდგომი გადიდებისა და სამეცნი-
ერო-კვლევითი მუშაობის გაძლიერე-
ბის მიზნით 1937 წელს დაარსდა
ეთეროვანი კულტურების სოხუ-
მის საცდელი სადგური, ხოლო 1938
წელს — ტრესტი „საქეთეროვნი“,
აქედან უკვე საქართველოს აგრა-
რულ-სამრწველო გაერთიანება
„საქეთეროვნირწევი“.

ახლა საქართველოში მუშაობს

ლაგოდების, ყვარლის, თელავის, მარნეულის, ხორშის, კოლხეთის (ორივე სენაკის რაიონში), ბაბუშერის (გულრიფშის რაიონი), სუჯუნის, აბაშის, ზანათის (სამივე აბაშის რაიონში), ტანისის (ოჩამჩირეს რაიონი), გალის თერზეთების მეურნეობა-ქარხნები და ორიც ეთერზეთების კომბინატი — ზუგდიდის და ოჩამჩირის. აქ ჩამოთვლილ მეურნეობებში მოჰყავთ ვერანი, ვეგენოლის რეპანი, პაჩული, ეთერზეთიანი ვარდი, მსხვილყვავილა ესმინი, ვეტივერია, ვეკალობტი, ლავანდა, კეთილმოხილი დღვანა, ბალის პიტნა, ციტრუსოვნები და სხვა.

აქედან გვრჩენი წამყვანი ეთერზეთოვანი კულტურაა. მის ნაწარმს დიდი გამოყენება აქვს პარფიუმერიაში, სამნის წარმოებასა და კვების მრეწველობაში, გერანის ზეთზე ჩვენი ქვეყნის მრეწველობის მოთხოვნილებას ყოველწლიურად 100 ტონა შეადგენს, ფაქტიურად კი მისი გამომოყვანა 40-50 ტონას ვერ ასცილებია. აქედან ჩვენი რესპუბლიკის ეთერზეთების ქარხნებზე მიდიოდა ამ რაოდენობის 10-15 პროცენტია.

საქართველოში გავრცელებული ეთერზეთების შორის განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მსხვილყვავიანი ესმინის. მისი ყვავილებიდანღებულბოტენ მეტად ძვირფას ნატურალურ ეთეროვან ზეთს, რომელსაც აქვს საამო, ნახი სურნელი და გამოყენება პარფიუმერიაში უმაღლესი ხარისხის სუნამოებისა და ოდეკოლონების დასამზადებლად.

მარშან საქართველოში მთლიანად გადაამუშავდა 17 600 ათასი ტონა ეთერზეთოვანი ნედლეული, საიდანაც მიიღეს 100 ტონამდე ზეთი. აქედან მხოლოდ 10 პროცენტზე დარჩა რესპუბლიკაში, დანარჩენი ცენტრში წაიღო.

— საინტერესოა, ამ 10 პროცენტზე მეტი არა გვეჭრდება?

— არა, არა, რესპუბლიკის მრეწველობის მეტი არა სჭირდება. — განმარტა „საექთერზეთმ რეწვის“ მთავარმა ტექნიკოლოგმა ისონ კოკორაშვილმა, — თუმცა, ვინ იცის, შეიძლება თავიდანვე ყველაფერი ისე იყო გათვლილი და დაგეგმილი, რომ მეტი არ დაგვეჭრებოდა.

— ცენტრი საერთაშორისო ბაზარზე ეთერზეთებს ჰყიდის?

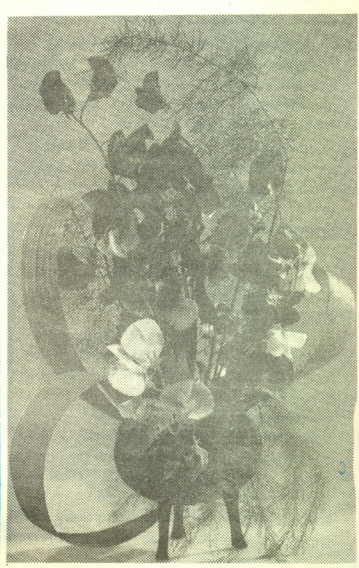
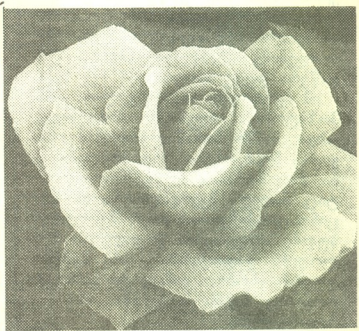
— აბა, საიდან, — მწარედ ჩაეცინა კოკორაშვილს, — რანაირად, მისი ნაწარმოები ეთერზეთები სანახევროდა ძლივს აქმაყოფილებდნენ სამხაო მოთხოვნილებებს! ამიტომ გაიტანდა კი არა, პირაქით: საქმოდ ღდა ნაწილს უცხოეთიდან ეზიდე-

ბოდა ვალუტით. წარმოებაში წესრიგი რომ სუფევდეს, მრავალფეროვან კლიმატურ-ნიადგობრივ პირობებში იმდენი პროდუქციის მიღება შეიძლებოდა, რომ შინა ბაზარზე დაქაყოფილებოდა და უცხოეთშიც გაიყიდებოდა! მაგრამ ბიუროკრატიულ-ბოლოტარულმა რეჟიმმა რომელ დარგსა და სფეროს დააყარა ხელი — ყველა ერთნაირი განუყოფლობითა და გულუკვაობით დააქვევითა. აქ ერთ პატარა მაგალითს გეტყვი და ბევრი რამე ცხადი გახდება. საზოგადოებრივ მეურნეობებში ერთ პექტორზე საშუალოდ ძლივს იღებდნენ 7-8 ტონა ხედლეულს, კერძო სექტორში კი ლამის ოც ტონას გადააქარბეს. საქირია კომენტარი?

დღეს, როცა ასეთი ტანჯვა-წამების გზით მივემართებით სრული დამოუკიდებლობისაკენ, თანდათან ნათელი ხდება, რომ ძალიან ბევრი რამ სურსათი, მანქანა-იარაღები, ელექტრომომწყობილობა, ზუსტი ტექნიკა, კომპიუტერები, მედიკამენტები, ჩარხები და სხვა გვაკლია. ურომლოსოდაც არსებობა და წინსვლა შეუძლებელია. ამიტომ ამასთან დაკავშირებით ზომიად გვესმის ყინჩად წამოძახილი ფრაზა — „მეასს რა უნდა — ვალუტით შემოვიტანო!“ კეთილი და პატიოსანი, შემოვიტანო, მაგრამ ბევრი აღარ უფიქრდება: კი მაგრამ გაგვიჩნია იმდენი ვალუტა, რომ რაც გვაკლია და დაგვეჭრება, ყველაფერი ვალუტით შემოვიხილო?

არავის ეგონოს, ვინმე საეაპრო ურთიერთობისა და ჰაერითი საქირი ნაწარმის ვალუტით შესყიდვის წინააღმდეგი იყოს, მაგრამ ერთი რამ აშკარად თვალმისაცემი ხდება: მსეკლობა-კამათისას ყველანი ქართველური ხელგამოლოობით „ხარჯავენ“ ვალუტას, ხოლო მის შექენა-შევისების გზებსა და საშუალებებზე კი რაღაც ძალიან კოტათი ფიქრობენ და იღწვიან. არადა, როგორც საქმეში ჩახედული მეცნიერები და ეკონომისტები ირწმუნებიან, მიწერალური წყლების, ქარიხილი ლვინობის, ტურიზმის, ჩაის, ციტრუსების, მარგანეის, აბრეშუმის პარკის, სამკურნალო მცენარეების თუ კურორტების მხარდამხარ საქართველოს ეთერზეთოვნებსაც შეუძლია ღირსეული ადგილი დაიკავონ ვალუტის შემოტანაში.

— ოღონდ ეს ასე უნებ და ერთი შემერვით არ მოხდება, ვინაიდან იმპერიული მარწყუხების წყალობით დღემდე საერთაშორისო ბაზართან არავითარი ურთიერთობა და ამის-

უ

ფროსი და საშუალო თაობის თბილისელებს ალბათ კარგად ახსოვთ ეთერ გვაზავას და ციციონ ციციშვილის დღეები, ისინი შესანიშნავად ასრულებდნენ საესტრადო სიმღერებს, ამ ორ მომღერალს მუდამ სიყვარულითა და სითბოთი ხვდებოდა დარბაზი. მაგრამ... გაიდაიცვალა ეთერ გვაზავა და დღეები დაიშალა.

კომპოზიტორი სანდრო მირიანაშვილი დიღხანს ეძებდა ეთერის შემცვლელ მომღერალს. და აი, ერთ დღეს, საქართველოს ფილარმონიის კონცერტმეისტერმა რ. გლეზერმა ციციონ ციციშვილს ახალგაზრდა მომღერალი ნათელა მკერვალიძე გააცნო.

დაიწყო რეპეტიციები. ახალი დღეების ხმები ისე ერწყმოდა ერთმანეთს, როგორც ადრე. სანდრო მირიანაშვილი აღტაცებული იყო. მან რამდენიმე სიმღერა საგანგებოდ დაიწერა დღეებისათვის.

იმ პერიოდში საქართველოს კომპოზიტორთა ბუნებრივ მიმდინარეობდა. მასში მონაწილეობდნენ როგორც მუსიკოსები, ისე მომღერლები, მათ შორის ახალშექმნილი დღეებიც. ნათელა მკერვალიძისა და ციციონ ციციშვილის მიერ შესრულებულმა სიმღერებმა ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. მას შემდეგ დღეებმა ასობით კონცერტი გამართა როგორც ჩვენს ქვეყანაში, ისე საზღვარგარეთ.

1964 წელს ჩატარდა კონცერტები ბულგარეთის დიდ ქალაქებში. ქართველ მომღერლებს დიდი წარმატება ზედათ წვილდა. ბულგარეთის განუთებმა ზოტა შეასხეს მათ გამოსვლებს. ნათელა მკერვალიძისათვის ეს პირველი საგასტროლო მოგზაურობა იყო საზღვარგარეთ.

მომდევნო წელს კუბა, შემდეგ გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკა... ყველაზე, სადაც დღეებს უხვდება გამოსვლა, ოჯახიები და მოწონება.

ფეხბედნიერი გამოდგა 1967 წელი: ნათელა მკერვალიძეს რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტის წოდება მიენიჭა.

მარიამოვა, ესტრადამ დიდი პოპულარობა მოიუტანა ნათელას, მაგრამ მას მაინც საოპერო ხელოვნება იტაცებდა. და ეს იყო მისი ბავშვობის ისტორიული ოცნება. 1956 წელს საშუალო სკოლაში სწავლის პარალელურად ამიტომაც მიეწყო დამირტი არაყიშვილის სახელობის მუსიკალური სასწავლებლის ვოკალურ განყოფილებაზე პედაგოგ მ. დოკუდრეკვიასის კლასში. ამ შესა-

თამარ გომარათელი

ნიშნავმა პედაგოგმა დიდი ზეგავლენა მოახდინა მომღერალზე. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ ნათელამ მუშაობა დაიწყო წარმოებაში, მუსიკალური სწავლება მკვიდროდ დაუკავშირა შრომას, თავდაუზოგავი შრომისმოყვარეობა, რომელიც ნათელა მკერვალიძისათვის ასე დამახასიათებელია. შემდგომ წლებშიც იჩენს თავს.

ყოველდღიური დაძაბული მეცადინეობის შედეგად ქალიშვილმა ბრწყინვალედ ჩააბარა გამოცდები თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის ვოკალურ განყოფილებაზე. პარალელურად საქართველოს სახელმწიფო ფილარმონიაში საკონცერტო მოღვაწეობას ეწევა.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ კამერული და საოპერო ხელოვნება მკვიდროდ არის დეკავშირებული ერთმანეთთან. კამერული ნაწარმოები დიდად უწყობს ხელს საოპერო მომღერლის დაოსტატებას. ნათელამ კარგად იცოდა ეს, სწორედ ამიტომაც გამართა მე-5 კურსზე ყოფნილმა საოპერო კონცერტი, რომლის მოზადებაში ეზარებოდა კონცერტმეისტერი, პროფესორი მარია კაიოვა. პრესაში აღინიშნა: „... რთული და ნაირფერო პროგრამით წარსდგა მსმენელსა წინაშე ნათელა მკერვალიძე, კარგი სცენური მოხატვებით, სუფთა სამომღერლო სობრანო, რომელიც თანხაბად ეფერს ყველა რეგისტრში, კარგი ვოკალიზაცია, სიმბლუნქე, პლასტიკურობა, მესრულებლის ბუნებრივი მანერა — ასეთია ნათელა მკერვალიძე, რომელიც გამოკვეთილად ასრულებს გვისხას, ჩაიკოვსკის და სხვა კლასიკოსების ორნამენტს. მსახიობი ასევე ოსტატურად ასრულებს კამერულ ნაწარმოებებსაც. ნათელა მკერვალიძემ გამოამჟღავნა კარგი ვოკალური და მუსიკალური მოზადება“.

ასეთი რეცენზია ნებისმიერი ახალგაზრდა მომღერლისათვის საამაყო და საბატოა.

1969 წელს ნათელა მკერვალიძემ დაამთავრა კონსერვატორია და ჩაირიცხა თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში. დადგა დებიუტის დღეებიც. დაიწყო ნათელა მკერვალიძის „დაი-სი“ და მაროს პარტას ნათელა მკერვალიძე ასრულებდა, ეს ხომ მისი სადიპლომო ნამუშევარიც იყო. დებიუტური გულთბილად მიიღო მსაუფრებლმა.

1972 წელს დაიდგა ნ. ლისენკოს ოპერა „ტრას ბუღაა“. მარიკას მღეროდა ნ. მკერვალიძე.

საოპერო თეატრში მცირე ხნით მუშაობის მიუხედავად, ნ. მკერვალიძე სისტემატურად იღებდა მონაწილეობას თეატრ რიგ დადგმებში. 1969 წლიდან დღემდე მომღერალმა დიდი შენდომებითა და სიყვარულით შესარულა მრავალი ისეთი საოპერო პარტია. რიგობრივად: მზია (ო. თაქთაქიშვილის „მინდია“), ქეთეთ (ვ. დოლიძის „ქეთო და კოტე“), მწყემსი ქალი (ს. ცინცაძის „განდევნილი“), ლულა (რ. ლიდის „სულეა“), ანა (ა. ბალანჩაივის „ოპეროს ქორწილი“), ტატია (ჩაიკოვსკის „ევგენი ონეგინი“), ლეონორა (ვერდის „ტრუბადური“), ჯილდა (ვერდის „რიგოლეტო“), ჩიო-ჩიო-სანი (პუჩინის „ჩიო-ჩიო-სანი“) და ა. შ.

ნათელა მკერვალიძემ ოცი წამყვანი პარტია შესარულა. რამდენი აღამიანოვა გრძობდა, ემოცია და განცდა მაქსიმალური თითოეულ მათეცაში. ჩაიხილავ ძნელა მოძიებების მომღერალი, რომელმაც ასე მოკლე დროში მოამზადა ამდენი წამყვანი პარტია.

ყოველწლიურად იღებს მონაწილეობას ამირაჯავასის რესპუბლიკის მომღერალთა კონცერტებში.

საქართველოს სახალხო არტისტი
ნათელა მკერვალიძე შოხან როლიში

ეს კონცერტები საშეფოლ ითვლება და ძირითადად ამიერკავკასიის ჯარების მეთორმეტისთვის ტარდება. არ ყოფილა შემთხვევა, რომ მომღერალს არ მოეხიბლოს მსმენელი აუდიტორია. ამასთანავე, იგი ხშირად მოგზაურობს ჩვენი რესპუბლიკის ქალაქებსა და რაიონებში, მართავს კონცერტებს. ეს რა თქმა უნდა, უფრო ზრდის მომღერლის პოპულარობას.

თბილისის ოპერისა და ბალეტის აკადემიური თეატრი 1990 წლის ნოემბერში გამოჩინილ რუს კომპოზიტორ პროკოფიევის ფესტივალთან დაკავშირებით საგასტროლოდ იმყოფებოდა გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში.

ფესტივალი გაიხსნა ჩვენი საოპერო თეატრის სექტაკლით — პროკოფიევის ოპერა „ცეცხლოვანი ანგელოზით“, რომელიც დადგა რეჟისორმა რობერტ სტურუამ. ოპერაში რენატას მთავარი პარტიის შესრულებით ნათელა მკერვალიძემ მონიბლა მსმენელი. ოვაციების დასასრული არ უჩანდა.

ფესტივალის ოპერა „ცეცხლოვანი ანგელოზი“ აქედრდა აგრეთვე რუსეთში (პერმში) იგივე სახელწოდების ფესტივალზე.

საოპერო თეატრი საგასტროლოდ მიემგზავრება იტალიაში. უჩვენებს ოპერა „აიდას“. სექტაკლში აიდას პარტიას ნათელა მკერვალიძე შეასრულებს. 1978 წელს მომღერალს საქართველოს სსრ სახალხო არტისტის წოდება მიენიჭა. წინ არის შრომით აღსავსე დღეები, ახალი შეხვედრები მსმენელებთან, რომელიც ასე სჭირდება შემოქმედს.

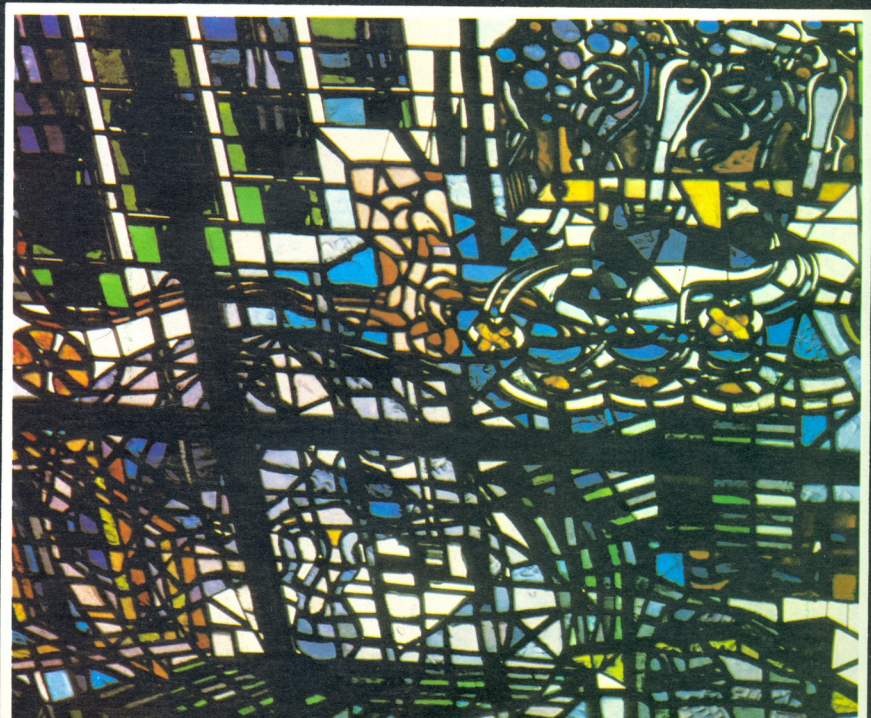
მღერის ნათელა მკერვალიძე და თავისი წვლილი შეაქვს ჩვენი ქვეყნის ხელოვნების განვითარების საქმეში.

პანტანო

ქოქიაშვილი

სიკამითა და სინათლის შერკბი

ზომი სუციზივილი

მატერის მნიშვნელოვანს უკლებლად მისი შემოქმედება განსაზღვრავს, ხოლო შემოქმედება მხატვრის ხასიათსა და იმ დროის ნაყოფია, რომელშიც იგი მოღვაწეობს. ამასთან, თვითონ შემოქმედება და მისი დროითი ჩარჩოები ურთოდესს ერთმანეთს წარმოადგენენ, რადგან არსებობენ მხატვრები, რომლებიც მორჩილად მსდებენ გარემოებს და ახდებიან უკან, მეორენი, რომლებიც შეესაბამებიან ყოველდღიურ მოთხოვნებს და, შესაბამის, რომლებიც ცოცხად თუ ზეგრად უსწრებენ დროს და მომავალში შერჩაბს ცდილობენ. შემოქმედების საქმიანობაში მხატვარი სამეფო ამ სტადიას გადის ძალაუნებურად და იგი მით უფრო ხედნიერია, რაც უფრო შეესაბამება განუთარხებლად ამ კიდევაც გააზრდის დროს. ამ ხედნიერებას, რა თქმა უნდა, არაფერი ხეტოთ არ გააჩნია ოფიციალურად აღიარება-ფარაფრისთან.

ამ მხრივ ვაძვანე კიქიაშვილი, საქართველოს დამსახურებული მხატვარი, ზედნიერი კაცია. მწელ დროს მოუხდა მას ზუსტ კავთალება და მით უფრო საზგავანსმელი ის ღრბება და მხატვრობისადმი ურთუვი ერთგულება, რითაც იგი ამ გზაზე მიეპარათება უკვე ორმოც წელშიწად მტედა ხანია.

ვ. კიქიაშვილი დაიბადა 1884 წელს, თბილისში, მხატვრულ-აკადემიის ოსტე კიქიაშვილის ოჯახში და ბავთვის პირველი გაყვითლებაც სწორედ მაშინვე მიიღო. მხატვრობისადმი ხეყვარულმა მაშინდელ

მოსწავლეთა და პირენთა რესპუბლიკური სასაბლის ფერწერის კახინებში მიიყვანა. აქ მისი მასწავლებელი იყო ცნობილი მხატვარი და მწვენიერი პედაგოგი გრიგოლ მესხი. ჰყვე შეცდინებოდნენ მომავალში სახელგანთქმული მხატვრები ეღვტეა და მერბას ბერძენიშვილები, რენო თურქია, გივი მახარაძე და სხვები.

შვიდწლიანი დაძმობების შემდეგ, ი. ნიკოლაძის ხახვლობის სამხატვრო სასწავლებელი. ისევე, როგორც უკვლავლიმ აქაც ვახატინებლია „სოციალისტური რეალიზმის“ დღებში. 1950 წელს ზებეა თბილისის სამხატვრო აკადემიის ფერწერის ფაკულტეტის სტუდენტია. აქ მისი პედაგოგებია ვ. შერბილოვი, შ. მამალაძე, კ. სანაძე, მ. თოთიძე, ს. კობულაძე, ა. ქუთათელაძე, და სხვები...

ესა დრო, როცა ქართულ ხელოვნებაში ვადრტიობება მწაღდებმა. ინფორმაციის ნაკლებობის მიუხედავად, „დახურულ“ საზოგადოებაში სხვადასხვა გზებზე ფრანვს „გაგაწრწილი ბურჟუაზიული ხელოვნების“ ისეთი „მაგნე და საწონი“ გაყვინები, როგორც იმპრესიონიზმი, ნეოიმპრესიონიზმი, პოსტიმპრესიონიზმი.

ვანობობივად ვ. კიქიაშვილის ნაწარმოებები მრავალფეროვანია. ესაა პორტრეტი, კეთილნი, ნატურმორტი. თემატური კომპოზიცია. მიუხედავად იმისა, რომ მხატვარი თავის თავს უპირატესად ფერწერად თვლის, ეს არ უშლის მას ხელს სხვადასხვა დარგებმა და ტექნიკის მიმართის თავისი აზრის გამოისახებადავად. დას

გურ ფერწერასთან ერთად. იგი ნაყოფიერად მუშაობს დაზგურ და წიგნის გრაფიკაში. პლაკატში. მონუმენტურ მხატვრობაში. მოზაიკასა და ვიტრაჟში, მინანქარში, დიზაინში, სპა-არტსა და ა. შ.

მისმა ფერწერულმა ნამუშევრმა „ბაკურიანი“, უჩვეულო კომპოზიციითა და ფერით წინააღმდეგობრივი შეფხებები დაიმსახურა.

ვაძტადე კიქიაშვილი ეს ის პროფესიონალი მხატვარია, ჭერ კიდევ „ბრუნშვილის ფსევდოგაზაფხულის“ პერიოდში ერთერთი პირველთაგანი რომ ეზარა ახსტრატულ კონცეპციას. აკრძალვის წლებიდან მოყოლებული სისტემატურად მუშაობს განეწილებლი, უსაზრო მხატვრობის სფეროში. საშოციანი წლებში იწებეს თავის სერიას „უყუაჩიბოი“; წითელი ლაქები მწვანე და ყვითელი ფრწეზებამს მოხდევინ უკვე სრულად განეწიებული სერები „კვამლის ლაქები თეთრიზ“ და „ფსევდატა“.

მისთვის მნიშვნელოვანია იყო 1960 წელს თბილისში გამართული გამოყვანი „პერტიკული პლასტმასა“. მას შიგთა საშოალიდა, გამოყვანე პრატობულად ემუშავა და გაცხოზდა და ლასტმასს — იმხანად ჭებენი „უცხოი ხოლს“. ამ სასალასაც, მხატვრის თქმით, განუხარტობია ტექნიკური მნიშვნელობა გააჩნია.

ვ. კიქიაშვილი ქმნის სასტუმრო „ივერიისთვის“ ვიტრაჟს ბროლინა და ლასტმასის კომბინაციებზე. მხატვრულად ფორტმებს სახატვლო „შეტებეს“ (პანო, ვიტრაჟი, მინანქარი). მონუმენტური ხასიათის ნამუშევარია ვიტრაჟი „შეცინიერება“.

ახალი ტექნოლოგიის გაცნობამ მხატვარი მონუმენტრად მიიყვანა მონუმენტური ხელოვნების საწყისებამდე. ნეწორივად და დროივად მოყოლებული სისტემატურად მუშაობს ვიტრაჟსა და მოზაიკაზე.

იგი აქტიურ საზოგადოებრივ მუშაობასაც ეწევა. ხანჯრელი დროის განმავლობაში სამხატვრო-საწარმოო კომბინაციის მთავარი მხატვარი იყო. სხვადასხვა სამხატვრო საბჭოების თავმჯდომარე. აშევადა მხატვართა კავშირის მონუმენტური ხელოვნების სექციის თავმჯდომარე და საქავეშრო

მონუმენტური ხელოვნების კომისიის წევრია. მინანქრობას იღებს უნერტოში. კ. ქვეკმეების საერთაშორისო სიმპოზიუმებში მინანქრის პრობლემებზე მინანქარს საქართველოში უძველესი ტრადიცია გააჩნია და ამ საქმის გამოცოცხლებაში იგი ერთერთი მოწინავეა. ივერტოში მას კარგად იცნობენ, როგორც დაბეწვლი გემოვნების მხატვარს და შესაბამისად იხატას.

ვ. კიქიაშვილი არა მხოლოდ ძალზე მრავალმხრივი პროფესიონალია. საქართველოზე თავდავიწყებითი უნერტებული კაცი გახლავთ; ეს სიყვარული უმიბგებს მას. დაეწავოს და შეეწავლოს ქართული ხალხური ხელოვნება. მისი მრავალმი მხატვრული მტრები როგორც ზვესურული ნაახტბი, ჰხე თუშური თუქების გავლენითა ნაკარნახევი.

მან თავისი სიტყვა თქვა მ აპრილის სისტლიან ტრავედოსთან დაკავშირებით. ამაზე მტუპველებენ ბოლოდროინდელი გრაფიკული ფურცლები: „მ აპრილის დამე“, „მ აპრილის სისტლიანი დამე თბილისში“, „იოანე ნათლისმცემელი“ და ილია შარილის ემიგრაციით მომართული უნერტული ნამე მ აპრილისადმი მიძღვნილი კაპიტალური ნამუშევრისა.

ვ. კიქიაშვილი შემოქმედების განხორციელებას არ აღინიშნებს ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება — მხატვრის სოლიდური აკადემიური მომზადება. აკადემიური ნახატის, ფერისა და ფორმის ოსტინობი ფლობა არასდროს ხელს არ უშლიდა მხატვარს, აკეთობისა განეწიებული ხასიათის ნამუშევრები. ეს დიამეტრალურად განსხვავებული მეთოდები მის შემოქმედებაში ორგანულად ერწყმინა და ავსებენ ერთმანეთს.

ასეთ დაძმებულ შემოქმედებითის შრომაში ვაიბრინა წლებმა. ისტატია დღებმა ახალგაზრდული შემართებით მუშაობის. ეს შემოქმედებითი ახალგაზრდობა იგრძობა მის მრავალმხრივად ნამუშევრებში. და მათ არაფრებით ეტყოტათ განეწიებული წლების ხიმამე. უკვლად მთავანი საყვითისა და სინათლის გამოხატულება, მომავლისაკენ რომ მიიყვლებს გზას.

ყური მომპაყარით, ბალებო. მინდა, ვიამბოთ ზღაპარი ციციანთა-ლების შესახებ. უფრო ზუსტად, იმის შესახებ, თუ როგორ გაჩნდნენ ციციანთალები ჩვენი მშვენიერ ციციანთალებზე, ასევე მშვენიერი სახელი, დღემდე რომ ჰქვია.

ხომ ლამაზი ციციანთალები, პაწია მინათობელი არსებები, იენისის ლამებში რომ გამოფრინდებიან ხოლმე. ზღაპრული ქვეყნის მოციქულებივით დაფარვატებენ ჰაერში, ირგვლივაც ყოველთვის ზღაპარს ამსავსებენ, ერთი-ორად ალამაზებენ ისედაც მშვენიერ იენისის ლამეს.

ჰოდა, ერთი წუთით წარმოიდგინეთ იენისის ლამე ციციანთალების გარეშე. წარმოიდგინეთ, რომ თქვენს ირგვლივ აღარ დაფარვატებენ ეს პაწია, მანათობელი ქმნილებანი, ჰაერში ნაბერწყალივით მოპოყალიენი, რამდენი სილამაზე დააკლდებოდა ამით იენისის სურნელოვან, სიცოცხლოთ სასვე ლამეს.

მე რომ მკითხოთ, ძალიან მიჭირს წარმოიდგინო იენისის ლამე ციციანთალებების გარეშე. ვიცი, ეს თქვენც ჩემზე არანაკლებ გავიძინდებოდათ. გავიწყდებათ კი არ გინდათ. იენისის ლამე უციციანთალებად? არა, ეს ყოველად შეუძლებელია.

არადა, იყო დრო, როცა იენისის ლამეს არ ალამაზებდა ციციანთალების ზღაპრული ციმციმი. ისინი მხოლოდ მას შემდეგ მოფრინავდნენ, როცა...

თუმცა მოგვლენაჲს წინ რად ვუსწრებთ, ყოველივეს დალაგებით ვიამბობთ.

ასე რომ, სმენა იყოს და გავიწყება.

დღი ხნის წინათ, მწვანედ დაბურული ტყის პირას, ერთი ღარიბი ქვირი ქალი ცხოვრობდა. ქალს რობ გოგონა ჰყავდა. ერთს ციციანთა ერქვა სახელად. მეორეს ნათელა. გამარჯვ და კეთილი გოგონები იყვნენ. დედასაც უჭერებდნენ და საქმის კეთებაც ემარჯვებოდათ, მაგრამ მაინც ბავშვები იყვნენ, ცელქობაზე ხშირად მიუწყებდათ გული. ასევე უნდა იყოს. აბა, სად გავიწყობოდა ისეთი ბავშვი, ხანდახან რომ არ ცელქობდეს?

ცელქობის გამო დედა ხშირად ტუქსადვად გოგონებს, მუყუთობისა და წესიერებისაკენ მოუწოდებდა ხოლმე მათ, როგორც ყველა დედა დედამიწის ზურგზე. ჰოდა, ამიტომ მწვანე ტყის პირას ხშირად გაისმოდა ძახილი: „ციცი, ნათელა! აქვე შეგინახავთ, რომ დედა იმ გოგონას. ციციანთა რომელსაც ერქვა, შემოკლებით ციცი ეძახდა.“

მერედა, ვინ დააჩვენა ციციონს ციცი, თუ იცი? ვინ და ნათელამ.

როდესაც ნათელა პატარა იყო, ვერ ახერხებდა სრულად წარმოეთმა თავისი დის სახელი, „ციციონს“ ნაცვლად „ციცი“ ეძახდა. ძალაუნებურად დედაც აყუვა ამაში. ხომ შეგომჩნევიათ, რა სიამოვნებით იმეორებენ დედები პაწია ბალებების მიერ სახელმწიფოვლილ თუ შემოკლებულ სახელებს.

ჰოდა, ასე შერჩა ციციონს სახელი „ციცი“.

რაც შეეხება თვითონ ნათელას, მისი სახელი თავიდანვე შეუცვლელია წარმოთქვა ციციონი — ის ხომ

ერთი წლით უფროსი იყო თავის დასა და უკვე გამართულად ლამაზობდა კობდა, როცა ნათელა დაიბადა.

დედა რომ თავის გოგონებს ეძახდა, უპირველეს ყოვლისა, უფროსს შეგინახავდა ხოლმე, ჯერ „ციცი“, მერე „ნათელა!“ უფროს-უცეროსობის წესს ასე დაეარსებოდა თა მობი, ჩვენც ასე დაეუძახებოდა.

ცხოვრობდნენ მშვიდად, აუზმდვარეულად, როგორც უკვე ვთქვით, გაჩაჯა არ ეზარებოდათ. თუკი მათ კარმოდამოს ჩაუვლიდათ, ვერ იტყობოდა, აქაურობას მშრუწველი ხელი აკლავდა, პირიქით, მათი ზრდა გამოირჩეოდა კიდევ სხვა ეზოებისაგან და ყველაზე მშვენიერ ყვავილებში სწოროდ აქ ხარობდნენ, ქვირი ქალს, გოგონების დედას, ყვავილები ძალიან უყვარდა და შევლებსაც შეაყვარა.

მეზობლებიც კეთილი ადამიანები ცხოვრობდნენ და ხალხსთ უზმართავდნენ ხელს მარტობელა ქალს და მის გოგონებს.

ტყესთან ახლოს ყოფნაც სასიკეთო იყო მათთვის, მულად გამოუღვივლად ჰქონდათ ტყის ნაირნაირი ძღვენი. ველური ხილი თუ კენკრა, სკოთ თუ თაფლი, წაბლი თუ თხილი, ტყის პირას წყარო მოჩაჟაფუნობდა, შიგ კალმახებს იკერდნენ ხოლმე, ამას გარდა, გოგონების დედას სამკურნალო ბალახების ცნობაც ემარჯვებოდა. აბედა სოკოსაც უზიგებოდა ტყიდან... მაშინ ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ ასანთი, ცეცხლს აბედა სოკოთი ასანთებდნენ.

ერთ მშვენიერ დღეს დედამ აბედა სოკო ველარ იპოვა. როცა ვახშამის

მთარგმთაბი — კალუტის უზრმბტი წყარბ

(დახასრული)

თვის საჭირო გამოცილილება არ გავახანია. — გვაფრთხილებს კოკორა-შვილი. — დასვლელი პარტიზონი ფრთხილი, მომთხზენი და ამასთანავე თპერატიული და მკაცრია. ამიტომ საერთაშორისო ბაზარზე რომ გავიდეთ — მსურველები კი საჭიროზე მეტნიც გამოჩნდებიან! — პირველ რიგში ჩვენი პროდუქციის ხარისხიც საერთაშორისო სტანდარტებს უნდა მივუახლოვოთ და გავუთანაბროთ, ეს თუ არ მოხერხდა,

ფუჭი წვავლების მეტი არა შეგვჩრება რა — ჩვენთან დალაპარაკებასაც კი არავინ იკადრებს, ეს კი იმ შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი, თუ ამ სფეროში დაგროვილ პრობლემებს წარმატებით გადავჭრით.

— კონკრეტულად?
— უპირველესი, უმთავრესი და უმტკივნეულესი პრობლემა მბტერიალურ-ტექნიკური ბაზაა — დაბეჭდა მოსაუბრებ, — ყველა ჩვენი ქარხანა იმამდე ან იმის დამთავრების შემდეგაა აშენებული, მოწყობილობა-დანადგარები მორალურ-ფიზიკურად უკვე ისეა ამორტიზებული და მოდიდან გამოსული, რომ მის დაშლასაგან არც ერთი უცხოეთის ფირმის წარმომადგენელი არ მოსულერებს ჩვენთან ურთიერთობის დაჭერას, ამიტომ უირველ რიგში საჭიროა ახალ-ახალი ქარხნების მშე-

ზიზინათელა

ნუნუ ჰალაბიძე

თადარიგს შეუდგა და ცეცხლის ანთება მორიდობა.

ეს იენისში მოხდა. ამ დროს ძალიან გვიან ღამდება. არც ღამეა მაინცდამაინც ბნელი. ღამეული ცისე ნათელია. თითქოს სინათლემი დღის ცას ეჯობებოდა.

— მეტი გზა არაა, ცეცხლი უნდა მომიტანოთ მეზობლიდან, — უთხრა მათ დედამ, — ახლა სოკოს ხვალ მე თვითონ მოვიტან ტყიდან. ვიცო სადმაცაა.

ციციმ და ნათელამ დედას თხოვნა არ გაამეორებინეს, მაშინვე გაიქცნენ ცეცხლის მოსატანად. მათი სახლი განცალკევებით იდგა და არც ისე მცირე მანძილი ჰქონდათ გასაველი. თანაც საღამომხანი იყო, მზე დასალიერს უახლოვდებოდა.

ჩაუბრინეს ტყის პირს. ო, როგორ ბიბინებდა იქაურობა, რა სურნელებით იყო სასვე. მდლოო ხავერდებით ღალანებდა, ზედ ნაირფერი ყვივილები ჰყვავოდნენ. ყველაფერი თითქოს სათამაშოდ ეძახდათ, მაგრამ გოგონები წამითაც არ შეჩერებულან. დედისთვის დროზე უნდა მიე-

ზლაბარი

ტანათ ცეცხლი, თორემ მშვიებები დარჩებოდნენ.

მეზობელი, რომელსაც გოგონებმა ცეცხლი თხოვეს, ჯერ კიდევ არ შედგომოდა ვახშმის თადარიგს. ამიტომ ცეცხლი ჯერ არ აენტო. მრავალრიცხოვანი ოჯახის პატრონი გახლდათ და აჩქარად ბავშვების თვმოყრით იყო გართული.

ასე რომ გოგონებს დაცდა მოუხდათ. როდესაც ბოლოს და ბოლოს ცეცხლი აინთო. ამასობაში მზე ჩავიდა კიდეც.

ცეცხლმა კარგად დაიწყო გუზგუზი, მაშინ მეზობელმა აიღო კეცის ორი ნატები. ზედ ღალდა ნაკვერცხლები დააღაგა და გოგონებს მისცა.

ნებლობა და გენერალური რეკონსტრუქცია.

— მერე, რა მდგომარეობაა ამ მხრივ?

— არასახარბიელო! სწორედ უსახსრობის გამო დაკონსერვდა ყვარლის ქარხანა. დიდი ვიჯვალახის შემდეგ, მაღლობა უფელს, დამთავრების სტადიაშია მარნეულის ქარხანა. ლავადეში, აბაშაში, გალსა და ყარაჯალაში ასაშენებელი ქარხნების პროექტებიც არსებობს, მაგრამ ფარატიზა ქალღულზე დახაზული პროექტი რა ბედენაა — მთავარი ფინანსებია.

ყოკორაშვილი რაღაც დიავრამებს დასტურებდა.

— ასევე საჭიროა მიწის ფართობები გაგვიზარდონ. მაგალითად, ერთადერთი ტუნვოს ქარხანა ქობულეთშია და ისიც მხოლოდ სანახევ-

როდაა დატვირთული ნედლეულის სიმციროს გამო.

— რა მდგომარეობაა კადრების მხრივ?

— არასახარბიელო... უხეირო! ზუსტად ჩვენს დარგის სპეციალისტებს არც ერთი უმაღლესი სასწავლებელი არ ამზადებს და მხოლოდ მონათესავე დარგის მუშავეები გავდივართ იოლს. ასეთ პირობებში კი მსოფლიო სტანდარტ-მიწვევებზე ლაპარაკი ზედმეტია. რაღაცნაირად დაურღვეველ ტრადიციად დამკვიდრდა: აღმოსავლეთ საქართველოში მოხვედრილი აგრონომი ცდილობს, უეჭველად მევენახეობა-მეღვინეობაში ამოყოს თავი, ხოლო თუ იგი დასავლეთელია, რაღაც თქმუნდა, ვასაგები მიზნების გამო, ჩაისა და ციტრუსებს ეტანება; ეთერზეთები კი ვის ახსოვს და რაში სკი-

რდებათ! ამიტომ ჩვენთან ხშირად ხვდება სუსტი, გზასაცდენილი, შემთხვევითი, დაუინტერესებელი მუშაკი, რაც მეტად ვნებს ამ ფაქტ დარგს.

ყოკორაშვილი, რომელიც უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრებისთანავე მოვიდა ამ სფეროში და მთელი 25 წელი უანგაროდ შესწირა მას, დიდი გატაცებითა და ერთუზონაზით ლაპარაკობს თავის საყვარელ დარგზე, და თუ ამ დარგს მართლა სათანადო ყურადღება მიექცა და აღიორინდა, იგი რესპუბლიკისათვის სიმდიდრის ერთ-ერთი საიმედო წყარო გახდება.

ამას მსოფლიოს ბევრი დიდი თუ პატარა ქვეყნების მაგალითები გვიდასტურებენ.

ჯემალ ოზანანიძე

— თუ ერთი ჩაქრა, მეორე მინც შეგრებათ. — უთხრა გოგონებს იმ კეთილმა აღმინამა და გამოსტუმრა. გოგონებმა მალღობა გადაუხადეს და მამინვე სახლისკენ გამოეშურნენ. ნაკვერჩხლებიანი კეცის ნატეხები ფრთხილად მოჰქონდათ. ხანდახან სულსაც უბერავდნენ, არ ჩავეიჯერესო.

დაისიც მიინვლა. ტყის პირს რომ მიალწიეს, შეშინდა კიდევ. გოგონებმა ნაბიჯს აუჩქარეს, დედა რახანა გველოდება, ვაი თუ შეშინდესო.

ამას გარდა, გზის შემოკლებაც გადაწყვიტეს. ტყეში შევიდნენ სწორედ იმ მხარეს, სადაც წყარო მიჩქაფუნებდა. ნაკვერჩხლებიანი კეცის ნატეხებს ციმციმ მოარბენინებდნენ.

ხეებს შუა ახლამბოლულმა სავსე მთვარემ ამოანათა.

მთვარის დანახვა გოგონებს ყოველთვის ახარებდათ. დედისგან ჰქონდათ ნასწავლი, ციურ მნათობებს სიხარულით უნდა მიესალმოთო, მათ უხარიათ თქვენი დანახვა, თქვენ კი მათი შეხედვა რატომ არ უნდა გახაროდეთო.

ამყვრად გოგონებს მთვარის დანახვა ჩვეულებრივზე უფრო მეტად გაუხარდათ, მოეჩვენათ, თითქოს ძველი მეგობარი შემოეფეთათ წინ.

— გზა გაგვინათე, მთვარევე; დედისთვის ცეცხლი მიგვტეპს, — შეთხოვა ციმციმ მთვარეს.

— და მერე ერთად ვითამაშოთ, — დაუმტბა ნათელამ.

მთვარეს ხმა არ გაუღია, სინათლე კი აშკარად მოემტბა, უფრო აქათ-

ქათდა, ეტყობა, ნათელას ნათქვამი ჰკლუში დიუჯდა.

ამ ყოფით მიადგნენ წყაროს. ვინ იცის, რამდენი უთამაშია აქ. ციმციმ შეაჩინა, რომ წყაროს წყალში მთვარის სხივები ციმციმებდნენ.

— შეხედე, მთვარე წყალში ბანაობს. — შესძახა მან.

— აბა, სად? — იკითხა ნათელამ. იგი ყოველთვის პატივსცემით ეკიდებოდა თავისი უფროსი დის სიტყვებს.

ციმციმ თავისუფალი ხელით მიუთითა წყაროს წყალში არეკლილი მთვარისკენ. ნათელამ უყურა, უყურა და ბოლოს თქვა, მთვარეს იმდენი უბანავია, სულ მთლად გათეთრებულიაო.

მართალიც იყო, რაც დრო გადიოდა, მთვარე მით უფრო ჭიჭიჭივდა. თუ ასე გაგრძელდებოდა, ალბათ თოვლივით დაიწყებდა ქაქუაოს.

ამან გოგონები ისე დაინტერესა, რომ წყაროს ვეღარ მოსცილდნენ. აღმა აუყვინნ წყაროს ნაპირებს, თან განუწყვეტლივ იკვირებენ ბო დე ენ წყალში.

— ნახე, კიდევ უფრო გათეთრდა, — ყვიროდა ნათელა, — უკვე თოვლისფერი გახდა.

— არა, თოვლისფერი ჭერ კიდევ ბევრი უქლია, — პასუხობდა ციცი. ბოლოს ეს ყველაფერი იმით დამთავრდა, რომ ნათელას ფეხი დაუტედა და წყაროში მოაღინა ტყაპანი.

— ფრთხილად, ცეცხლი არ ჩაეიჭრეს, — მიაძახა ციმციმ.

გვიანდა იყო. ნაკვერჩხლებიანი კეცის ნატეხი წყალში ჩაიძირა, მისი ნასახიცი აღნასად ჩანდა.

ამ გახსენებაზე ციმციმ კეცის ტესსაც დახედა და რას ხედავს, ორიოლე ნაპერწკალი ძლივსა ბუტუჯავდა, მამინვე დაფაცურდა ციცი, სულ შეუტერა ნაპერწკლებს, ჩინჩხავრიც დააყარა. ამაოდ, ის ორიოლე ნაპერწკალიც ჩაქრა. შავი ნაკვერჩხლებიანი ეწყო კეცის ნატეხზე.

ეკ, ნეტავი ასე არ აპყროდნენ მთვარესთან თამაშს და ცელქობას გოგონები, აფსუს, დედა ვერ ხედავდა მათ, რომ ჩვეულებისამებრ დაეძახნა „ციცი, ნათელა“ და ცელქობა მოემუღვივნებინა.

— უტეცხლოდ სახლში ვერ დავერუნდებით, დედა გაგვიჯავრდება, — თქვენ გოგონებმა და უკან დაბარუნება გადაწყვიტეს, მებზობლებს ცეცხლს ისევ გამოვართმევთო.

თამაშის ხასიათზე უკვე აღარ იყვნენ, ამიტომ აღარც უშვებდნენ წყაროს წყალში მობანავ მთვარეს, სულაც მიატეგეს წყაროს ნაპირები, უფრო მშრალ ადგილებში აქობინეს სიარული, რათა ტყისთვის თავი რაც შეიძლება მაღე დაეღწიათ.

ძალიან ჩქარობდნენ გოგონები, მაგრამ გზა მინც უჩვეულოდ გაგრძელდა, ტყის თავი ვერა და ვერ დალწიეს. ამას ისიც დაეთითო, რომ სიარულიც გაუძნელდათ. ტყის ბილიკები სულ უფრო და უფრო გაბარდული გახდა.

გოგონებს გულში უკვე შიში შეეპარათ, მაგრამ თავს იმაგრებდნენ, ხმისამოუღებლად მიიწყებდნენ წინ.

ბოლოს ნათელამ ვეღარ გაძლო. იგი ხომ ერთი წლით უფრო პატარა იყო.

— ციცი, არ მინდა ცეცხლის ხელ-
ახლა წაივლება. დედასთან მინდა, —
თვევა აყანკალებული ხნით.

— კარგი. წავიდეთ დედასთან, რა-
ხან ასე გემშინა, — თვევა ციციმ,
ხმა იძასავ კარგა გვარიანად უქანკა-
ლებდა.

გაგონები მოზრუნდნენ და ახლა
ბიოჯუშ მიმარბულით გაუღებენ
გას.

აქ კიდევ უარესი დღე დაადაგა.
ძლიერსა მიიწვედნენ წინ, ისეთ
ეკალ-ბარტანბი ამოყვეს თავი. წყა-
როც აღარაღბ ჩანდა. მისი ხმაყ არ
ისმოდა. ამჯერად გოგონები დარწ-
მუნდნენ, ნამდვილო გზა დაგვენა-
ნა, ერთმანეთს ჩასცივდნენ შემოსვან
აყანკალებული ხელები და ალაღ-
ბებზე მიიწვედნენ წინ, იქნებ შემთბ-
ველთ გამოსვლიყვენ ტყიდან. ერთ-
ათას ასე იარეს. მტერე კი, როცა სი-
არული ვეღარ შეძლებდა დალილობის
გაბ, ერთი ბებერი, გამოფულუროვე-
ბული ხის ძირას მიიყუწუნენ და ას-
ლუქუნდნენ. ხის ტოტებიდან მიგა-
რი იტყობოდა, მაგრამ მისი დაანა-
ხვა აღარ ახარებდათ ციცი და ნა-
თელას.

ამსობაში კი გოგონების დედა
მათზე არანაკლებ გაწამაწიაში იყო.
მან ყოველივე მოაწყესტარა, რისი
გაყეთება უცეცხლოდ შეიძლებაო-
და. ჭითმები დააპურა, ძროხაც მო-
წყლა. ფიტრალაც არ გაუვლია, თუ
რაიმე საშიშროება ევლიდათ გოგო-
ნებს, მეზობლებთან სხვა დროსაც
ხშირად გაუგზავნია ისინი და ყო-
ველთვის მშვილობიანად ბრუნდ-
ვიდნენ შინ. მათ უმეტეს, რომ მზე
ჭარ კიდევ მაღლა იდგა.

როდესაც მზე დასალიერს მიუახ-
ლოვდა და გოგონები სახლში არ
დაბრუნდნენ, არც მაშინ შემოთი-
ბულა დედა, იფიტრა, ალბათ გზაში
ცეცქობას შეკვეყნენ.

მაგრამ როცა მზე ზავიდა, დედა
შვიობა შეიკაყო, ვითუ გოგონებს
გზაში ბინდა მოუსწროთო. და მათ
შესახებდრად გაემართა. ბილიცზე
ნელ-ნელა წყვებოდა ბინდი, ცაზე
პირველი ვარსკვლავები აკიაფდნენ,
ციცი და ნათელა არსად ჩანდნენ.

როცა დედა იმ მეზობელთან მი-
აღწია, სიადანაც გოგონებმა ცეცხლი
წამოიღეს. უვეყ კარგად შეღამებუ-
ლა იყო.

— რამდენი ხანია წამოვიდნენ გო-
გონები. უვეყ სახლში უნდა იყ-
ვენ, — აუწყავა მეზობელმა. — ცე-
ცხლოც თან გამოვტანე.

დედა ისე შეშინდა, კინაღამ იქვე
ჩაიქცა. მაგრამ ძალა მოიკრიბა და
საჩქაროდ ისევ სახლისკენ გამო-
ბრუნდა. იქნებ გზაში ავციდი ჩემს
გოგონებსო. არც გზაში შეგვიდრია

ვინმე, სახლიც ცარიელი დახვდა. ამ
დროისთვის უვეყ ხამდვილი ლამე
იყო.

საშინელ დღეში ჩავარდა საბარ-
ლო ქალი, თავბელს იწყველიდა. ეს
რა მომხდებოდა.

— ვინ მოსთვლის, რამდენჯერ გა-
მიგზავნია მეზობელთან გოგონები,
ახლა იქნავ რა დავმართათ. ციცი,
ნათელა, სადა ხართ, შევიღებო!

პასუხი არავის გაუცია, საამოდ
ფვიზივდა იგნისის სურნელოვანი
ლაშ, სიწყნარ სუფევდა ირგვლიე-
მხოლოდ ღამის მომღერალთა ხები
არღვედნენ მყუდროებას.

დაკარგული ბავშვების დედას რა
დაამაყიდებდა, არც კი დაფიქრებუ-
ლა, ისე გაიქცა მათ საძებრად ღამის
სიბნელებში. თვალებს გადაციციებთ
აცეცხლდა. იქნებ ცეცხლის გააწყვი-
ლების მოგვრა თვალთ.

მაგრამ რამდენიც არ აცეცა თვა-
ლები, ვერსაღ ვერ დაინახა ცეცხლის
მოაწყლოდ ნაბერწყლები... მთვარის
შუქით შემდგრეული სიბნელე ზე-
რად ირგვლიდა, და არც ციციანათე-
ლები დაფრინავდნენ.

დედა მაინც არ ეძებებოდა. „ცი-
ცი, ნათელა, სადა ხართ, შევიღებო,
ხმა გაემიციტ“, გაიძახდა და უგზო-
უველოდ გაბრბდა ღამის სიბნელე-
ში. ისევ დაეძებდა სიბნელეში მო-
აწყალე ცეცხლის ნაბერწყლებს, რას
წარმოიდგებდა, თუ მისი გოგონები
გამოფულუროვებული ხის ძირას
ისხდნენ შუაგულ ტყეში.

ვერ მოძებნდა მათ დედა, ვინ
იცის, რა ხიფათს გადაეყრებოდნენ
გოგონები, მშველელი რომ არ გა-
მოსჩენოდა შევიღების დაკარგვით
გამწარებულ დედას.

მეორე ა მშველელი: მშვენიერი,
პირადარი, ყოვლისმზილველი თვა-
ლისა და უტყუარი ალიოს მქონე.

ეს მთავრე გახლდათ.

მთავრე კარგა ხანია თვალს ადევ-
ნებდა დაკარგული გოგონების დე-
დასა და იერ შეებრალა იგი, დახმა-
რება გადაწყვიტა. ცოტა არ იყოს,
თავს დაიწამაშვედ გრძობდა გოგო-
ნების დაწყვავაში. აქი მასთან თამა-
შით გაერთნენ ციცი და ნათელა.

ახლა კი, ნება მომეცით, თვით
მთვარის შესახებ გითხროთ თორიდ
სიტყვა. მთვარე არ არის მხოლოდ
ის, რასაც ცაზე ვხვდავთ. ანუ არ
არის მტერის ერთი გუნდა, რო-
გორც წყურთსანი მეცნიერები ამტკი-
ციებენ. მთვარე აქვს თავისი მარად
უხილავი, იღუმალი სამყარო, სადაც
იგი ისეთივე ნათელია, როგორც
ჩანს, ამ სამყაროში მთვარე მტრთა-
ლი სინათლის ბუღულოა. თანაც
მარტო როდია, ისევე მდიდარია ბი-
ნადრებით, როგორც ჩვენი დედამწია.

ყველა მისი ბინადარი მთვარის
რია, ანუ მტრთალი ნათელი ფერისა.
აქ ყველაფერი ნახ შეეს აღტყვევს,
თვალს რომ არ მოგჭრის და თავის-
კენ უხმოდ, აღურსიანად გეტყვის,
დილაე რომ მშვენიერი მთვარის
ეს ნათელი, იღუმალი სამყარო,
მოლოდ იგი ერთხარად მიუწვდო-
მელი ყველა რა დავმართათ. არავინ დაი-
ტრამახოს. ეს სამყარო საყუთარი
თვლით ვიხილოთ. კოსმონავტები
უვეყ ესტუმრნენ მთვარეს და მომა-
ვალშიც კიდევ უფრო ხშირად ეს-
ტუმრებიან, მაგრამ მათთვის მოუ-
ხილავებელი და უხილავი დარჩა
მთვარის იღუმალი სამყარო, მისი
არსებობის ნათელი მხარე; ამ ნა-
თელ, იღუმალ სამყაროში ყოველ-
თვის სიმშვიდე სუფევს, აქ ყველა
გულისმტერი, თვითონ მთვარით
დაწყებული, მისი ბინადრებით, თუნ-
დაც სულ პაწია მწერებით დამთავ-
რებული. ყველა მზადა დახმარე
ხელს გაუწოდოს კეთილი საქმის-
თვის მამვრალს. გზა გაუნთოს გა-
კირებვაში ჩავარდნისას, საამისოდ
კი ისეთ იფემაღ, ეშმაკურ ხერხს
მომართავდ ხოლმე, არავის აზრად
არ მოსდის საქმეში მათი მონადა-
ლეობა.

ამიტვად, მთვარემ გადაწყვიტა,
დახმარება გაეწია ვასაკორში ჩავარ-
დნილი დედისა და მისი შვილების-
თვის. ამ მიზნით მან ორ პაწია, მა-
ნათობელ მწერს მოუხმო.

— ახლავა გაფრინდით დედამი-
წხებ, — უთხრა მათ მთვარემ. —
წინ გაუფრინ-გამოფრინეთ საბარ-
ლო ქალს. დაკარგულ შევიღებს რომ
დაეძებეს ასე იკვნება. ჩემი გოგო-
ნები არიან, ცეცხლი მოაქვთ ჩემ-
თვის და აუცილებლად დაგედევ-
ნებათ. თქვენ კი იმ ხისკენ გაძე-
ხით. რომლის ძირშიც გოგონები
სხდნენ, გზელავ უვეყ ჩასძინებათ
კიდევ. იჩქარეთ, იმ ხისკენ დათვი
მიემართება.

მანათობელმა პაწია ქმნილებებმა
სიტყვის დამთავრებაც არ აცალეს
მთვარეს, მამნივე დედამწერსკენ
ჰქენ პირი. წამიც არ ვასულა, უვეყ
დედამწერზე იყვნენ, სხვათა შორის,
მთვარის ნათელ სამარეასა და დედა-
ნიფას შორის არსებობას ასევე ნათე-
ლი, იღუმალი ბილიყები, რომლებში-
თაც ხელთ შემთხვევებში სარგებლო-
ბენ ახლმე მთვარის ბინადრები, ამ
ბილიყებით ისე სწრაფად მილი-მო-
ლიან, რომ ვერცერთი მფრინავი
აპარატი ვერ შეეღრებათ, თვით სი-
ნათელეს კი ვერ გაუშუვს მტოტქე-
ობას.

პაწია მანათობელმა ქმნილებებმა
სულ ადვილად იპოვეს ღამის უვეყ
სასწარკვეთილებამდე მისული სა-

1007

ბრალს დედა. თავის დაკარგულ გოგონებს რომ დაეძებდა და შორი-ახლოს გამოუძებოდა. როგორც მთვარემ დაარკავა.

— ციცი, ნათელა! — შესძახა სიბრალე ქალმა. როცა მბრწყინავი წერტილები შენიშნა ლამის სიბნელეში და მამხივლ მათვე გაქანდა. იფიქრა, ჩემი გოგონები არიან. ცეცხლი მოაქვთ ჩემთვისო.

პაწია მანათობელმა ქმნილებებმა მიხსლოვბის საშუალება არ მისცეს. უფრო შორს გაფრინდნენ; რათა დედისთვის გაუგებარი დარჩენილიყო. თავის გოგონებს რომ არ მისვლდა.

— ციცი, ნათელა! — ისევ შესძახა დედამ და კვლავ გამოუძვდა.

მბრწყინავი წერტილებმა კიდევ უფრო შორს გადაინაცვლეს, ოღონდ ისე, რომ მხედველობიდან წაშითაც არ დაეკარგულან. ბოლოს ტყეში შეფარდებულენ. დედა იქაც შეპყვა მათ.

— ციცი, ნათელა! დამიკადეთ. რატომ გამობრბობართ. შევიღებო! — მისძახობდა დედა მბრწყინავ ნაპერწყლებს, რომლებიც ხან ვაიპყიანობდნენ, ხან მიიმალებოდნენ ხეებს შორის.

ასე ვაგრძელდა მანამდე, სანამ ორი პაწია მანათობელი ქმნილება არ მიფარვდა და იმ გამოფიქვრებულ ბუნებზე, რომლის ძირშიც გოგონებს ეძინათ. აქ მათ რამდენჯერმე შემოუფრინეს ირგვლივ იმ ხეს, აღარც მოსცილებიან იქაურობას.

ცოტა ხანში იმ ხესთან დედა მიიჭრა.

— ციცი, ნათელა! — შესძახა ქალმა, როცა ხის ირგვლივ მოფარვებულ მანათობელს შენიშნა.

— დედა, დედიკო! — მოესმა პასუხად. ამ დამახილზე გოგონებს გაღვიძებოდათ.

სიტყვა ვერ აღწერს, ისე გაიხარეს დედამ და შვილებმა. ერთმანეთს გადახევივნენ და სიხარულის ცრემლებს დვრიდნენ. ორი პაწია მანათობელი ქმნილება მათ ირგვლივ დაფარვებდა. მათ შესასრულეს თავიანთი ვალი, დაკარგული გოგონები აპოვინენეს დედას და წესით უკვე მთვარეზე უნდა დაბრუნებულნიყვნენ. მაგრამ ისე მოიხიბლნენ დედისა და შვილების სიხარულით, გულმა არ მოუთმინათ, თვითონაც არ მიიღეს მონაწილეობა ამ სიხარულსა და ზვიმში. ასე რომ, ძალაუნებურად გაამკლავნეს თავი.

— აი, ის მბრწყინავი ნაპერწყლები, რომლებიც თქვენსკენ მომიძლიდნენ მე კი მეგონა, ჩემს გოგონებს ცეცხლი მოჰქონდათ ჩემთვის. — თქვა დედამ.

— რას ამბობ. დედიკო. ცეცხლი რა ხანია ჩავიკეჩა. — გაეცინათ ციცი და ნათელას.

როგორც კი ცოტათი დაშვიდნენ, გზას სახლსკენ დაადგნენ. ტყე საჩუქროდ უნდა მიეტოვებინათ, რათა რაიმე ხიფათს არ გადაყრიდნენ. ორმა პაწია მანათობელმა ქმნილებმა მათი შეგუბრობა იცისრა. რამდენადღაც თავი უკვე გაამქლავნენ, რალა აზრი ჰქონდათ დამავლას და ცეცხლის ნაპერწყვად თავის გაემკლავნებას.

ჯერ ისევ ტყეში იყვნენ, როცა რალაც ხმა გაიგონეს. ანთებული ჩირაღდებებიც დაინახეს და სულ მალე ხალხის შუაგულში ამოჰყვეს თავი. თურმე ლამის მთელი სოფელი მათ სამებრედ წაშოსულიყო.

— კიდევ კარგი, რომ ტყეში არ დაიკარგეთ. — ეუბნებოდნენ მეზობლებიც დედას და მის გოგონებს.

— არ დაიკარგებოდნენ, მბრწყინავი ნაპერწყვები მოგვიძლიდნენ წინ. — პასუხობდნენ ისინი.

ეს ყველასთვის ახალი ამბავი იყო. ვარკებიც უფლებდნენ ყურის მათ სახაბობს. ჰაერში მოფარვებულ ნაპერწყვებსაც აღტაცებით უჰქვრებდნენ, ასეთი რამ ჯერ თვალთუყ არავის ენახა. თან ყველას უნებურად პირზე ადგა ეს ორი სიტყვა: „ციცი, ნათელა!“ ამ სიტყვებს გაიძახოდნენ. როცა პაერში მოპყვალე ნაპერწყვებს შეპყურებდნენ, თან გულთ ხარიობდნენ ამ საამური სანახაობით.

მაგრამ მათი სიხარული რა იყო იმასთან შედარებით, რითაც ბავშვებმა გაიხარეს, როცა პაერში მოფარვებულ მბრწყინავი ნაპერწყვები დაინახეს.

ქმშარიტად, ყველაზე დიდი სიხარული ბავშვის სიხარულია. ყველა ერთად მოინდობა მანათობელ ქმნილებებთან თამაში. დასვლენვე პაერში მოფარვებულ მბრწყინავ ნაპერწყვებს და „ციცი, ნათელაო“. გაიძახოდნენ უფროსების მიბაძვით. მათ ისე უთქობათ ეს ორი სიტყვა, რომ არც კი უთქობათ, საიდან ვაჩნდნენ ისინი. დამინება ვილას ახსოვდა. კიდევ კარგი, არც უფროსებს ვახსენებიათ დაძინება, ისინიც ძლიერი მოიხიბლნენ ამ საოცარი მანათობელი ნაპერწყვებით, რომლებიც თქვენსკენ მომიძლიდნენ მე კი მეგონა, ჩემს გოგონებს ცეცხლი მოჰქონდათ ჩემთვის. — თქვა დედამ.

მანათობელი ნაპერწყვებით, რომლებიც თქვენსკენ მომიძლიდნენ მე კი მეგონა, ჩემს გოგონებს ცეცხლი მოჰქონდათ ჩემთვის. — თქვა დედამ.

პაწია მანათობელი ქმნილებებიც გაერთნენ ბავშვებთან თამაშით. ძალიან მოეწონათ მათი ხმაშალა. მხიარული სიცოცხლისთვის თვითონაც გულთ გაიხარეს და ვერც კი გაიყენ. ისე სწრაფად გავადა დრო. ღამე მიიღია. მთვარე გადაიხარა. საცაა ჩავიდოდა კიდევ...

— ახლა კი ნამდვილად დაბრუნების დროა. — ერთმანეთს გადაულაპარაკეს პაწია მანათობელმა ქმნილებებმა და პაერში შემადლებმა იწყეს. ბავშვებს ეს არ გამოპარვიათ.

— ციცი, ნათელა! სად მიფრინავთ? — შესძახეს მათ.

პასუხად მანათობელმა პაწია ქმნილებებმა კიდევ უფრო შენიშნულეს. თუმცა თვითონაც ძალიან წყდებოდათ გული. დედამიწებს რომ ტრეებდნენ.

ბავშვები მიხვდნენ. რალაც არასასურველი ამბავი ნდებოდა და ძალიან დალონდნენ. ცრემლებიც კი გადმოდარეს თვალელებან.

ამის კი კვლარ გაუძღვდა პაწია მანათობელმა ქმნილებებმა.

— ოღონდ თქვენ ნუ იტრებთ. არ დადებუნდებით მთვარეზე. ისევ თქვენთან დავრჩებოთ. — უთხრეს ბავშვებს და ისეე დაბლა ჩამოდვრიდნენ. ცხადია. მთვარესაც სთხოვეს ნებართვა. რომ დედამიწაზე დარჩენილიყვნენ (უამისობა არაფრით არ იქნებოდა). მთვარე ხმისამოვლებლად მისცა დასტურება და ღინჯად ჩაეშვა ცისკაღურის მიღმა. ის კი არდა. მთელი გუნდი მანათობელი პაწია ქმნილებები გამოგზავნა. უფრო მხიარულად იქნებოთო.

არც შეეცდარა ვარაუდში მთვარე ბავშვების სიხარული გაათკეცდა. როცა პაერში მოპყვალე უთვალავი მბრწყინავი ნაპერწყვები დაინახეს. მათაც სიხარულით ყვირით გამოუდგნენ. მათაც „ციცი, ნათელაო“. ასე მისძახოდნენ. უფროსებმაც მხარი აუბეს ბავშვებს. და გაისმოდა სიხარულით სავსე შეძახილები ივინისს ღამეებში: ციცი, ნათელა! ეს კი იგივეა, რაც ციციანთელა...

ასე მოვიდნენ ციციანთელები დედამიწაზე ივინისს ერთ მშვენიერ, სურნელოვან ღამეს.

მეხსი- ფეხსურთის ზრუნა...

დავიწყებ იმით, რომ ჩემი თაობის ბავშვობა და მთელი სკოლის პერიოდი ბედნიერად დაემთხვა მიხეილ მესხის გამოსვლებს საფეხბურთო მინდერებზე. 1959 წელს, როდესაც პირველ კლასში შევედი, მესხი „ლინამოს“ შირითად შემადგენლობაში გამოჩნდა. 1969 წლის ივლისში მესხი რომ გამოეთიხვა ფეხბურთს, სკოლა ერთი თვის დამთავრებული მქონდა.

ამიტომაც მქონდა უფლება შარშან, მიხეილ მესხის გარდაცვლების სამგლოვიარო დღეებში, გამოვმშვიდობებოდი მას გაზეთ „ახალგაზრდა ივერიელში“ შემდეგი სიტყვებით: „გმადლობთ იმისთვის, რომ ბავშვობა გავვილამაზე, რომ პოეტებზე, მხატვრებზე, კომპოზიტორებზე აღრე გვაზიარე მშვენიერებას“.

პირველად ცოცხალი მესხი 1961 წელს ვნახე. ზაფხული იქნებოდა. ცხრა წლის ბიჭი ვიყავი. მანამდე, რასაკვირველია, ტელევიზორის ეკრანიდან ვეულშემბტკივრობდი, უცვრი წარსულს ეკუთვნოდა ვანთქმული მატჩი ბრაზილიის „ბაისთან“, რომელიც ჩვენმა „ლინამომ“ 4:0 მოიგო და, რომელშიც მესხმა ვირტუოზული ხელოვნებით განაცვიფრა სუყველა, ქართული მასურბელიცა და ბრაზილიელი ფეხბურთელებიც. მახსოვს, როგორ ვიჭექი ნათესავთან ერთად „ბურვესტნიკის“ სტადიონის დასავლეთ ტრიბუნაზე და გულისდაცქალებით ველოდით მესხის გამოჩენას.

მანამდე, როგორც ვთქვი, მიხეილ მესხის თამაში მხოლოდ ტელეეკრანიდან მქონდა ნანახი და იგი ჩვენი (მთელი კლასის, მთელი სკოლის, მთელი ეზოს) საყვარელი ფეხბურთელი იყო, მაგრამ ტრიბუნებიდან ნანახმა ყოველგვარი მოლოდინს გადააეჭრა. თამაშიც არ იყო დაწყებული, ჭერ 15-წუთიანი მითოდვა იყო, მაგრამ როგორც კი შევხედე მესხს, თვალს ვეღარ მოვაშორე. ვცადე ყურადღების სხვა მოთამაშებზე გადატანა, მაგრამ ვამიჭირდა. მესხი მგავიტივით იზიდავდა ჩემს მზერას.

აი, იმ მოთხვევის წუთებში, ცხრა წლის ბიჭი მივხედი, რომ ეს კაცი მართო ფეხბურთელი არ იყო. მას თითქოს რაღაც იღუმალი ძალა მოსავდა. დღემდე ვერ გამოვიჩინე, რა იყო ეს? რა ძალა ჰქონდა მიხეილ მესხს, რომ მაშინაც კი, როცა მას თამაში არ გამოუდიოდა, მაინც მგავნიტივით იზიდავდა ყველას მზერას და ყურადღებას, მასზე მაინც ყველა სიყვარულის ობიექტით ლაპარაკობდა. მესხი რომ მოედანზე იდგა, მაინც მეტ ყურადღებას და აჟიოტაჟს

ალექსანდრე ბუაჩიძე

იწვევდა. ვიღერე სხვა ბურთით მორბენალი ფეხბურთელი.

მატჩი დიწყო და, როდესაც მოედნის ცენტრთან ახლოს, მარცხენა ფრთაზე მესხს, ჩვეულებისამებრ, პარტნიორებმა ფეხებში მიუგორეს ბურთი — უცებ სიჩუმე ჩამოვარდა. მესხმა რომ ბურთი მიიღო, სტადიონი გაიანაბა. არაჩვეულებრივი ცრუმოძრაობა და მესხი გასცდა მეურვეს, აკრიფა სიჩქარე და წინ მიიწვედა შურდუღვივით, არავითარი საგოგო მომენტის არ იყო, მაგრამ ამ ქროლვის შემხედვარეს ტანში ყრუანტელი მივლიდა.

ხალხის ნაწილი ფეხზე ადგა და რაღაცას გაყვიროდა, მეც რაღაც ძალამ ფეხზე წამომაგდი და ვცვიოდი. მესხს ხელუმი ფრთებივით გაეშალა და ულამაზესი ნაბიჯით, საშინელი სისწრაფით მიიწვედა გადასაკეტად, მესხმა ოდნავ უკლო სისწრაფეს, თითქოს დაელოდა მეტრეკს და კვლავ არაჩვეულებრივი

ცრუმოძრაობით ახლა ის ჩამოიტოვა უკან.

მცველმა კოორდინაცია დაკარგა და ბალახზე გავარდა. ყველანი ფეხზე ვიდექით და ისტერიულად ვღრიალებდით. მესხი ფეხზე მიმძულა ბურთით განაგარბობდა სვლას. მან თითქმის კუთხურის აღმამდე იქროლა და იქიდან კარისკენ შეუხედავად საჭარიმში ჩააწოდა ბურთი.

გოლი არ გასულა, მაგრამ ამას უცვრი აღარ ჰქონდა მნიშვნელობა. ყველანი დაესხედით, ხალხი ნელ-ნელა წყნარდებოდა. ვიჭექე და ერთიანად ვცაცხებოდი.

მესხი ნელი ნაბიჯით გვერდით ხაზთან ახლოს ცენტრისკენ ბრუნდებოდა. შემდეგ გაჩერდა და დაღდა. დონიჩე შემოიყარა, ცალი ფეხი ოდნავ წინ ჰქონდა გაწვდილი და იდგა ასე. კარგახანს, ქველა, ოდნავ ხეულოთმიახი, კოხტად ასხებილი, ამაყი (რაც ყოველ მოძრაობაში, დგომის მანერაში ეტყობოდა), მშვე-

ნიერი ახალგაზრდა ვაჟკაცი, რაღაც იდუმალი ძალით მოსილა... შეუძლებელი იყო მისგან თვალის მოწყვეტა.

შემდეგ გალაკტიონის წაიკითხვისას, შოპენის მუსიკის მოსმენისას იგივე ძრუანტული მივიღა. მაგრამ ის პირველი აღტაცება. პირველი „ფარანა“, პირველი ვარაშვება უმაღლესი ხელოვნების ხილით გამოწვეული ღვთაურ მორავში დაუვიწყარი და გემინდელ ღღესავით მასსუს.

მიხელო ხელსმა თავისი განუთქვარებელი მელონებით ჩენიერება მოუტანა ქართველ ხალხს, მან 1956 წლის შემდეგ ჩაამთავრა საქართველოს ტალახი ჩამოართვეხა. მე თვით ვარ მიმსწრე თუ მოსკოვში, ლუნიცეში, ფეხბურთის რუსი გულშემატკვირები, როდესაც მესხი მათ საყვარელ „სპარტაკს“ მცველებს „აბრალდება“, როგორ გასაჭვიროდნენ სკანდირებთ მის გვარს. ეს დიდი ამბავი იყო მაშინ, როცა ნრუშვილის მმართველობის წლებში იმპერიის დედაქალაქში და მთელ რუსეთშიც ქართველებს მხოლოდ აუჯდა, ლანდღით და ზოგჯერ დაცინვითაც ისენიებდნენ.

მიხელო მესხი, როგორც ყველა დიდი ტალანტი, ხასიათის ადამიანი იყო. ყოფილა მატჩები, თუმცა ძალზე იშვიათად, როდესაც იგი, როგორც ამბობდნენ, „იღდა“, არ აქტიურბდა, მაგრამ მესხი იმდენად უყვარდა გულშემატკვარს, რომ არ ყოფილა შემთხვევა, მისთვის დაესტრინათ, ან მითუმეტეს შეურაცხყოფა მიეყენებინათ.

არა მგონია 60-იანი წლების დასაწყისში საქართველოში ყოფილიყო მიხელო მესხზე პოპულარული ადამიანი. ხალხი მას ქუჩაში დასდევდა. მესხი, მესხი — იბიხა ყველა დიდი და პატარა, უჩინო და თანამდებობიანი, ერთხელ სკოლაში, მეოთხე კლასში ვიქნებოდი, დასვენების დროს დერეფანში ხმა დაიარა, ქუჩაში მესხმა გაიარა და მთელი სკოლის ბავშვები (და ზოგი გოგონა) პირველი კლასებიდან დაწყებული და მეთათი დამთავრებული, გარეთ გამოვევარდი. მთელი სკოლა ვიდევით ვაძვევავის პროსპექტზე და აქეთ-იქით ვიყურებოდი.

მესხი არსად ჩანდა, მაგრამ უკან შემობრუნებულხსი თითქმის რაღაც ბედნიერი ლიბლო დასთანაშემდა სახეზე, რადგან იმ ადამიანის მხოლოდ სახელის ხსენებამ, ვისაც სიზარბუთი მოჰქონდა ერთფეროვან ყოფაში, ბედნიერება მოჰგვარა ყველას.

იყენენ მწვრთნელები, რომელთაც ხელს არ აძლევდით მესხის ინდივიდუალობა (აქ მარტო ფეხბურთის თამაშს არ ვგულისხმობ), ერთი მათგანია კონსტანტინე ბესკოვი. როდესაც 1963 წელს მას ნაკრები ჩააბარეს, პირველი, რაც გააკეთა, მესხი გამოიყვანა ნაკრების შემადგენლობიდან. მთელმა ქართველმა ხალხმა შეურაცხყოფილად იგრძნო თავი. ეს იყო ერის შეურაცხყოფა, ეს იყო ევროკორუსული შოკინიზმის გამოკვლევა სხვა ერის ტალანტის მიმართ, ხალხის სიკვარულის მიმართ და ე. ი. მთელი ხალხის მიმართაც.

შემდეგ, წლების მერე, ყოფილა შემთხვევა, რომ ქ. ბესკოვი ერთბაშად ექვსი ქართველი ფეხბურთელი შეუყვანია ნაკრებში, მაგრამ მესხის დათვარა მისთვის არავის უბატობია (გველხისხმობა საქართველოში). დღესაც თითქმის ოცდაათი წლის შემდეგ იმ შემთხვევიდან, როდესაც ქ. ბესკოვმა ნაკრები დაატყვევინა მესხს და მის მაგივრად დააყენა ყოველად უჩივო, ულაზათო, მწვრთნელის ყოველი სიტყვის სამხედრო ბრძანებასავით შემსრულებელი მუშა ფეხბურთელი ხუსაინოვი (რუსები რომ ამბობენ „РАБОТЯГА“), ბესკოვსაც რატომღაც ასეთი ხალხი უყვარდა. ნიჟს მტრობდა, ნიჟს ეწინააღი, ნიჟს არ ახარებდა (ამ სიტყვას ქ წმადრეუფშე ხმარობდა ალბათ. ისიც — „რაბობრია“).

ქ. ბესკოვი საქართველოში არ უყვარბ, მისი პიროვნება ავიზიანებს, აბრაზებს ჩვენს ხალხს, იმ მველ წყევსა, იმ შეურაცხყოფას ახსენებს. თერთმეტი ქართველი რომ შეეყვანა ნაკრებში და ნაკრები მოლიანდა რომ ბეხლიოსს „დინამო“ გამხდარიყო, ბესკოვი მაინც ვერ შეძლებდა ქართველი ხალხის გულის მოგებას (სხვა საკითხია, რომ მას ეს, რა თქმა უნდა, არც სჭირდებდა და საერთოდ არ ენაცლებდა), რადგანაც მან დაჩაგრა ის, ვინც ბედნიერებას ანიჭებდა ხალხს, ვინც, კვლავ ვიმეორებ, თვით იყო ხალხის სიზარბუთი, ქართველი ერის ფიზიკური სძლიერის, მხნეობის, სიამაჟის, ნიჭიერების სიმბოლო.

მესხმა თავისი ვირტუოზული ხელოვნების ახალი ფურცელი ჩაწერა მსოფლიო ფეხბურთის ისტორიაში. 1966 წლიდან ყველა მსოფლიო ჩემპიონატის ვადევენებით თვალს და ვერც ერთხელ ვერ ვნახე ფეხბურთელი მესხისებრი რომ ფლობდეს მეტრიკის მოტყუების, ფინტების, დროინთვის, ჩვენთან რომ ამბობენ, „მატაობის“ ხელოვნებას. არავინ, 1970 წლას ბრაზილიის უბრაყინვა-

ლეს ნაკრებშიც ქო, პელეც კი არაყოფილა თამაშში ასეთი ზეადრბაცო, როგორც საუკეთესო მატჩებში მიხელო მესხი.

პელეს დიდებული თამაში შეძლებდა გონებით აღიკვე და აღიარო, რომ იგი ყველა დროის უღიდესი ფეხბურთელია. ძნელია პელეს სიყვარული, რადგან პელე პრაზაიყო, რაც მისმა ფეხბურთის შემდგომმა კეთილმოწყობილმა და ყოველმხრივ დალავებულმა ცხოვრებამაც დაამტკიცა, პელე განსა იღბლიანი ბიზნესმენი, იგი მილიონერია.

ცნობილია, რომ პელე არ მივიდა თავისი მეგობრის და თანაგუნდლის გარინას დასასვენებლად, გარინას რომ გარდაიცვალა, პელე საერთოდ არ მიკარგა იჭყრობას. პელე არ სცემს არ ყწევა ზომ არ სტობას მისში მტკიცე ნებისყოფა ადამიანურ თვისებებს, საერთოდ, ადამიანობას, მგრძობიარე ადამიანისთვის დახმასითაღებულ სისუსტეებს? ძნელია პრავმარტიოსის სიყვარული (ამას ჩვენს ყურადღებაში პრაქტიკოსების აწყობილცხოვრებითანი არსებობის მავალითებიც გვიჩვენებს; მათთან არავის, რადგან მათთან ყოფნა სარგებლიანია; მათ ყველაფერი აქვთ და კვლავ მოაქვთ და მოაქვთ, მაგრამ ისინი არ უყვართ, კაცი, ჩემი აზრით, გნებავთ ქალთან ურთიერთობაში, განისაზღვრება ახა ყოველდღიური, სტაბილური, ერთფეროვანი, მოძამებურებული, ყელში ამოსული, არაბრტული მოპყრობის სტილით, არამედ ღღესასწაულის მოწყობის ნიჭით).

მესხი, ფეხბურთის პოეტი, მინდორზე აყვობდა ისეთ საოცარ სანახაობას. ისეთ ღღესასწაულს, რომლის დავიწყება შეუძლებელია. თუ ემეხი (იშვიათად, მაგრამ მაინც) ხასიათიერ არ იყო (რაც გამორიცხებულია სტაბილური პელესათვის), მთელი თამაში, როგორც მაშინ ამბობდნენ „იღდა“, მაგრამ თუ ყველადა ხელოვნების მუხა, ისეთ ცეცხლს დაანთებდა და მინდორზე, ისეთ სასწაულებს ახდენდა. ისე დაჰქროდა მოედანზე, ისეთ უხერხულ, პირდაპირ სასაცილო მდგომარეობაში აყვებდა მეტოქეთა რაზმებს, რომ ამ დროს, ჩემი სუბიექტური აზრით, იგი პელეზე მაღალ ხელოვნებას აჩვენებდა. მე ვთვლი, რომ მესხი უფრო ახლოს იყო ღმერთთან, ვიდრე პელე; ვიდრე ნებისმიერი სხვა დიდი ფეხბურთელი ღმერთმა მესხი უფრო და-

კილოვა დღესასწაულის მოწყობის ნიჭით. მესხის მწვერვალი პელებს მწვერვალზე მაღალია (და აქ არაფერ შუაში არაა ის, რომ თავისუფალი ბრაზილიის შვილი პელებს მსოფლიოს სამგზის ჩემპიონია, ხოლო მესხი კი, დაჩაგრული კოლონიის შვილი, რომელიც ნაკრებშიც კი სხვისთვის ღვრიდა სისხლს, ამ პათოლოგიური იმპერიის, რომელშიც მისი სამშობლო იყო დამონებული, მხოლოდ ერთგზის ჩემპიონია).

მას შემდეგ, რაც პირველად ვნახე ცოცხალი მესხი, გავიდა ზუსტად ოცდაათი წელი, იდგა 1991 წლის გაზაფხული, 27 აპრილი, მე „დინამოს“ სტადიონის ტრიბუნაზე ვიჯექი. მინდორზე იდგა კუბო, რომელშიც უსვენა მიხეილ მესხი, ძველმა თანაგუნდელებმა ასწიეს მისი კუბო და მარცხენა ფრთიდან, სიდაც იყო დრო და სასწაულებს ახდენდა ის, ვისაც ახლა უკანასკნელ გაზაზე აცილებდნენ, დაიძრნენ კარის მიმართულებით.

ფეხზე ავდექით, მესხი, მესხი — დაიძახა ვილყამ. „ავყევით რა“ — თითქოს თხოვნას კილოთი ხმამალა თქვა ჩემს წინ მდგომმა, მაგრამ... ვეღარ ავყევით, ვეღარ ვიყვირეთ, ხალხი გაირინდა, ყველაფრისაგან გულგატეხილმა და გადაღლილმა მხოლოდ ისღა შეეძლო, რომ ჩუმად მეტირა, მიხეილ მესხი გაასვენეს სტადიონიდან, ხალხი წამოიშალა, მე კი ვიჯექი ტრიბუნაზე და ვტიროდი, ვტიროდი მიხეილ მესხს, შორეულ ბაჭშეობას, დამთავრებულ ახალგაზრდობას, აუსრულებელ ოცნებებს.

გათრინდნენ წლები, მაგრამ ახლაც თვალწინ მიდგას მარცხენა ფრთიზე ორბა-სამო-ოთხი მეტრის გარემოცვაში მებობოლი ქერათმიანი რაინდი აი, აგი გამოდის რაკლიდან, ზოგა მეტრეკი მიხდორზე დაგარდნილი, ის კი ერთიანად შეტყუელი, მიზანსწრაფული, უღამაზესი ნაბაჯით, ფეხზე მიმბული ბურთით მიპქრის მოწინააღმდეგეს კარისკენ და გამაოჯნბიელი, ლამის ცრემლმადი, მისულა ხალხი, ფეხზე წამომდგაოი, აღფრთოვანებული ყუიებით ესალმება მას... ფეხბურთის განუტეორებელ ხელოვნებს, საქართველოს უროვნულ გპარს მიხეილ მესხს.

ფოტოები ამოღებულია დიმიტრი
ლოლაძის ფოტოალბომიდან
„მიხეილ მესხი“.

ლაკიუელი გასკვლა

— აღმართს რომ აათავებთ. — ხელი გაიშვირა ქალმა. — მერ ტუიან ფერდობს დაუყვებით და ნაძვანარს როგორც კი გახედებით, მთლიანად შემოსაზღვრულ სოფელს შეაშინებთ. ხის ტიშკარს შეაღებთ. მთავარ ქუჩას დაადებთ და პირდაპირ მოედანზე გახვალთ. მეოთხე სახლია მარცხნივ. წინ ატარა ბოსტანი აქვს შუაში შადრევნით. უთხარით, რომ მე მიგაჯავნეთ. სხვა არაფერია საჭირო, სტუმართმოყვარე ოჯახია.

— როდემდე შემოძლია იქ დარჩენა? — დაადევნებ კითხვა.

— სცადეთ. მაღვეც გამობრუნდეთ. ახლა დაღმებან უნდა მიუხდეთ. არავინ შეტყვებით, მაგრამ გზას ადვილად გაივებით.

ქალი შებრუნდა, კარგა მანძილი გაიარა და დამშვიდობების ნიშნად, ხელი აწიწა ისე, რომ თავი არ მოუბრუნებია, თითქოს ჩქარა უნდოდა გასოცლოდა.

კარგა ხანს ვიდები, ვიდრე ივალს მივფარა, შერე ციციბო ბილიკს შევუყვები. სტრავლ-ატნილი გაიჩქაროდა ამ ქვეყნად ყველაზე მოწესრიგებული სოფლისაგან, რომლის ბინადართ არასდღებით არ მრუტავებიათ მაღალი მთის ტაფობი და დღემდე უწყველად მოუტანიათ უძველესი წეს-ჩვეულებანი და კანონები. ეს გარდასული იდლიის საუფლო თითქმის მოწყვეტილია ქვეყანას. ჩემმა მეგობრმა ქალმა იუარა, საზღვარამდე კი არ გამოვიყა.

გზაზე მართლაც არავინ შეხვედრია. საკეთარი ნახიჭების ხმა შეგონებდა მხოლოდ. ტყის სამარისებრი ხმისთვის ჩემი შიშოლი თუ აფხაზობნადა. სოფელში შიშის ჩასვლამდე შევადრევი. ხის ტიშკარს როგორც კი გახედი, ვიგრძობდი, როგორ გაუხეშდა პაერი. ხალხობრავად ქუჩაზე ზოგი ერთადგალის შეტყფფფფფფფფ და ხახხობდა, ზოგიც ხეირნობდა. შემამჩინის თუ არა. ქუჩის ორვე მხარეზე გაუყოფილ ფიქარნახებთან მივბრუნე, ჩემს ტროტუარს რომ წააგავდა. ინსტიტუტურად შეცემი ფიქარნახზე აღმოჩნდი და მოედინე-ხაგზე გაეყვინა. ხალხი თავშეკავებული ცნობისმოყვარეო-

რაულ რადიჩი
(იბაღია)

სიმეზა

ბით მაკირდებოდა, თუმც არავის ეტყობოდა გაცივმა, პირიქით, ბავრდით რომ ჩავუვლიდი, თავიანდაკე მესხლებოდნენ.

მოედანზე ის სახლი დავიხსენე წინ ბოსტნითა და შადრევნით. იქვე ორი ახალგაზრდა ქალი კიბეზე იდგა და ისე მომეგება, თითქოს მელოდა. მითხრა, ქმარი და ხაუთა შემა მალე დაბრუნდებიან. ვახშაში უკვე გაეწეოთ, მაგრამ დაიხახხობის სტუმრებისთვის განუთვნილი ოთახში შემოდვა. ღამაში იყო იქარობა. ხის არმოპატული სუნი იგრქვეოდა. დიდი ფანჯრიდან ჩაშავალი შიშის შუქი იგრებოდა ოთახში. მის შიშმა კი უბრლო, შუენიერად ნადები სახლები მოხიდა. თითქმის ყველა ფანჯარას გამკვირვულ ფარდა მოსხა და ქოთინს უკვავილები მოცვლიდა, დღის კვებათან ერთად დროდადრო ზანზალა-

კის მოკლე და ბარშიონული ვერცა შესმოდა — ხან სუხტი, ხანაც ძლიერი, როგელსაც მონეე ახსობდნენ. მივხედი, ყოველ კარს თავისი ზანზალა. კი ქმონდა და მისი ხმაც ადამიანის შესვლა-გასვლას მოსწავებდა. ავლთა ზანზალა კი იმ სახლშიც იყო, ხადაც ახლა ვიყოფებოდი, მაგრამ კარიღი და მდებდა და არაფერი შემომჩინებდა. უცებ ძალიან ახლოს გაიხიანა ზანზალა. მხოლოდ შენი და მისი ვიერი შემოვიდნენ. მახანძლური საღამო მიმდებნ და ვახშმად მიხმებ. თითქმისსახოცმეო. ხვეული ბავშვები უკვე ოხონ-ვაირაბული თევზებთან იდგნენ, სფეროს თავში ღრმად მხოლოდ კილი იდგა. მისი გაცეკვებული, უფროარი სახიდან ეღვარა თვითონ გამოკეთობდა. ვახახმებული ჩაჩის ქვეშ მისტიერი თმა მოუჩანდა. ხალხის სახსებდა მოცაცხებ ხელთ სკამზე მიმოითთა.

იგი მხოლოდ შენის ცოლი არ უნდა ყოფილიყო. არც დედა. მიხარეს, დაიხახხობის ზენიამა და დეკემბერში ობობ. მოცდაქმეტი წლის სრულდებოდა ყველა ხაჯახმელი მოწინებით ექცოდა. ხავშვებიც, ისედაც გახადრული დაიხახხობის წამდღუშმ შეშლიდა მას.

ვახშაში გასრულდა, შემა მხოლოდს მკითხა, თავის ოთახამდე ხომ არ მივიტლებინათ. დედაბერმა იუარა და სუფრასთან დარჩა ჰვენი საუბრის მოსახმენად. შები და მისი ვიერი თავიონ სოფელზე მამობობდნენ, მის ადით-წიხებზე. აუღლებლად და საღად მსჩელებდნენ. სახლი და მის ვიერიც აუღლებრეველი ხიჭუმე სუფრედა. მოულოდნელად უცნაური უხერხულობა ჩამოწვა დაიხახხობი ქუჩებში ღიქოლის ახანდა, შორიდან ზანზალაკის ხმა მოისმა, სოფლის შემოსახველში რომ ეცადა, იძიბი, შეგამჩნიე, როგორ აუცანკალდა ქალს ხელი, ბოთლს ქუჩაზე შეუხების ხმა იმ ზანზალაკის ეჭოდ ავიჭვი. მახანძლეს წამიერი აფორიკება შევატყვე. თუმცა ერთმანეთისთვის სახეში არ შეუხედავთ. მერე მოხვცა შემა თითქოს რაღაც წინააღმდეგობა დამძლია. კუჩა მომიტახუნა და საუბარი განაგრძა.

გაიურე მრუმე, ბნელი ფარი და დიშვა. ღამით აქ ქუჩებს არ ანათებდნენ.

კარგად რომ ინათა, სოფლის მოედანს მივიფურე. ერთად მოეყარათ თავი ეკლესიასა და მუნიციპალიტეტის შენობას. ხაზარს და პატარა ხანეს, ხალხი ხის ტროტუარზე მივიროდიოდა. თანამოსახურთა ჩაჭვლ ჩავუვლიდი თუ წვილს, ყველა ტროტა და აჩავე სუტყახ ამხობდა: „ტელი იყო“, ჩურჩრულებდნენ ერთი, „ტელი სახლი“ იმეორებდნენ სხვანი.

მოგვიანებით დავაკვირიდი, რომ არცერთი კარს ბოკლოში არ იდო. მერე ისიც შევაჩინე, არც ეკლესიის ეზოში იყო სახსოფლო და არც რაიმე გზა მოჩანდა მისივე მიმართა. სამარის ნატამბოც კი ვერხად დავლანდე. საშინელი სურათია მომტარი, ვინმე გაშვდილიობის მეტობა ამის მარეზე, მერე გადაყვავებუ-

მოხუც შეხს შევკითხობდი. ვახშისას შეხმა ხანზე ამოდო სიტუა. რომ აღარ მოვეშვი, თვლი თვალში გამიყარა და მიიბრა:

— ამ სოფელში არავინ კვდება!
დედაბერმა თავი ჩაქინდრა და შეხმა საყვედურით შემო-
მხედა.

— მაპატიო, დღეს რაღაც გუნებაზე ვერა ვარ. ცოტას ვაპყვლი. იქნებ გარიღი ნიავი მესაპყვონს. — ვთქვი და წა-
მოვადქვი.

მოხუცი შეხის თვალღებო. აქამდე შედგებოდა შეყვარი რომ მერყევინებოდა, მოულოდნელად აღდგინაინ და თბილი გახდა. თვით დიახახლის, შეხის ვაჟი და დედაბერის ქი შემობრუნ-
დნენ და უცნაურად მავდრე-
ბელი თვალბით შემომაყვარ-
დნენ. ზურგით ვერძობადი, როგორ აყვარდებოდნენ უო-
ველ ჩემ ნახივს. მაგრამ კარს რომ მივადწვი, ჩემი გადა-
წვეტილება უაზრო მეჩვენა. გარეთ სინინელი იდგა, ჩქამაც კი არსაიდან ისმობდა.

— რაბს დავიბრინო, ვინმელო უყვით გახვდეთ. — შემოგბრუნ-
დი და დავინახე, როგორ მო-
ეშვინენ გახვეუბულნი და შევი-
ბით ამოისუნთქეს.

— რა თქმა უნდა. — მი-
თხრა შეხმა დავავებებით და
ოთახამდე მიმავილა.

მოხუცი შეხი ჩემს ხაწოლ-
თან იდგა და მუუხნებოდა.

— არც ერთ კარს ხოქლოში
რომ არ ადევს. ამიტომ ჭერ
არავის არადერი მოუპარავს.
პატვის ვეყვით ხაყოთარ და
ხხვის ხახლსაც აქ აველია გამ-
თნისისას იხადება. დახწეულ-
ბამდე ხახლში ბრუნდება და
გარეთ აღარ გაშოდის. ამიტო-
მაც არ ვინათებთ ქურჩებს თუ
ვინმეს სოფლის ზღურბლის
გადალახვა მოუნდება. ვერა-
ვინ დააკვებეს, თუმცა იყოს,
რომ დაბრუნების იმედი აღარ
უნდა ჰქონდეს, როცა ვინმე
მიდის, სოფლის ზანჯალიკით
ვაგებთ. წუხელ ტილისი ქერი
იყო. მაღე ჩვენნი მოხუცის
წახვლის დრო დადგება. ფე-
ხები დადაშლადებულნი აქვს,
მაგრამ გახულ კვირას ორჭერ
წამოადგა და გაჭირვებით მი-
ადგა იმ კარს, შენ რომ წეღან
ქინლამ გაშოადე ახეთია ჩვე-

ნი მოდგმის ცხოვრების წესი
და იქნებ დღისი ჩაღლოც ჩვე-
ნივე ხამარლიანობის თვისი.
მველი აღათის მიხედვით, მი-
ცვალებულის აგონია არ უნდა
ვიხილოთ. სიკვდილის ფაზი
რომ დაუდგებოთ. ავადმყოფე-
ბი და მიბრწინილი მოხუცები
კი პოულობენ ძალას გადაბი-
წონ ზღურბლს ისე, უხიბ-
ვოდ. — დაასრულა სათქმელი
და აღმე ნებმა მისურგა.

მესმოდა, როგორ ინთქმე-
ბოდა ნახიჭები დიდ სიხუტეში.
წარმოვიდგინე, რამდენიმე
წუთის წინ როგორ გავიწოდე
ხელი კარის გახადებად და
სწრაფადვე გადავიფიქრე და-
მით გახეარებმა. და ვერაფერი
აბნესხა. რა იდუმალი ძალა მი-
ხმობდა გარეთ, ანდა რაღაც
მომხარუნა უყან. ამ ფიქრებში
ძილი აგვიანებდა. ნაშუა-
ლამდ მუშობელი ოთახიდან რა-
ღაც ხმაური შემოემხმა. ხმა
დაბლა ხაუბრბოდნენ. ვილა-
ცამ ონჯანი მოუშვა. დიახახ-
ლისის ხმა შევიცანი. დედა-
ბერი თუ მიღის-მეთი გავი-
ფიქრე.

ლოგინიდან წამოვტი და
კარს ვეცი.

— ცუდად ხომ არ არის
ვინმე? — ვიკითხე.

— უმცროსი. — ნაშალდე-
ვი ხომშვიდით მიხახუხა დია-
ხახლისმა. — სიციბე აქვს. გა-
მუდღებით წუღას ითხოვს.

ქმარი კარის ზღურბლზე
იდგა ხაბით ოთახისკენ, თი-
ქოს წუღის ქიქას ელოდა
მოუთმენლად. მერე ორივე
გაუჩინარდა.

— იწვის. — თქვა დედა.
ხავშმა წყალი მოითხოვა.

ონკანთან მივიტერი. კიკა
შევაფხე და მიუბრუნებინე. მაკ
რამ ხავშმა რომ დამინახა,
ამდრეული თვალები გაუფარ-
თოვდა და სხილების კაწკა-
წით მიიბრა:

— ეს არა, შადრევნის წყა-
ლი.

დედას კიკა ხელიდან გაუ-
ვარდა. შამამ ამოიგწინა და
კედელს მიეყრდნო. თავისი
ოთახიდან გამოხული მოხუცი
შეხი იქვე გაშეშებულყო.

ცოცა ხანში კარის ზანჯა-
ლაკამ გაიწყარა, უცებვე
შეწყდა. თითქოს ვინმე ხელით
შეხეო და ჩაახშო.

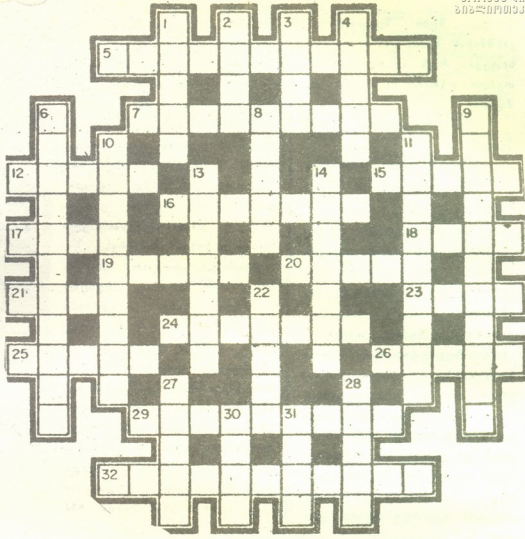
იტალიურიდან თარგმნა
ნუნუ ბელამეშ

შატავარი თენგიზ სამსონაძე

კროსვორდი

თარაზულად: 5. ქართველი კიმიკოსი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამაარსებელი; 7. ფსიანი ქალაქდება ერთ-ერთი სახეობა; 12. სოფელი აჭარაში; 15. ხატკანი; 18. სასა. მართლში შეტანილი განცხადება რაიმე დავის გადასაწყვეტად; 17. ბრაზილიელი ფეხბურთელი; 18. უწინდელი საომარი იარაღი; 19. გემების ღუზით გასაჩერებელი ადგილი; 20. გრძელი ზოცოვანი ფოთლებისა და მრავალუკვადიანი მტევნის მქონე მცენარე; 21. ძიუდოსტების ოსტატობის ხარისხი იაპონიაში; 23. ზღაპრული ცხენი. მერანი; 24. შაშხის ან აბრეშუმის მკვრივი ქსოვილი; 25. ქართული ბროზითმოდგობის ძველი თბილისში; 26. წყრილად დჭარლი ცომის ნაჭრები; 29. ქალაქი იტალიაში; 32. ქართული კონიაკის წარმოების ფუძემდებელი და საზოგადო მოღვაწე.

შპეულად: 1. ლითონის საფხეკი ნაქდევებიანი ფოლადის ძელაკი; 2. რაიმე ფაქტის დამადასტურებელი საბუთი; 3. კავკასიონის მწვერვალი; 4. საგანგებო დაჯდება; 6. შრომის ორგანიზაციის თავისებური ფორმა; 8. წინაგვანი მცენარის ყვავილელი; 9. ქართველი ფეხბურთელი; 10. ცნობილი კაფე რუსთაველის თეატრის ფოიეში ძველად; 11. კედლის, ფირნიშის მოსახატავი თხელი ფირფიტა; 13. ქართული სიმებიანი საკრავი; 14. სახლის გვერდებზე მიშენებული ან დიდი სახლის ეზოში დადგმული პატარა საცხოვრებელი შენობა; 22. ალ. ეახბევის ნაწარმოების გმირი; 27. კიმიური ელემენტი, მანჩხოებელა გაზი; 28. აფრიკის სახელმწიფო; 30. თავადის ტიტული ინდოეთში; 31. ვარდისებრთა ოჯახის საშუალო სიმაღლის ხე.

შადგინა ციალა ახაშუაშაშა

მ-2 ნომარიზი ბამოქვეანებული კროსვორდის პასუხები:

თარაზულად: 2. ტრობი; 4. ტხანიცა; 8. აქტიორი; 10. აუცი; 11. ქროში; 18. შოტლანდია; 16. ხილფაფა; 17. ამერიკა; 20. აფსკი; 22. ვენერა; 24. კოლფჯი; 26. ზლითი; 28. ეტლი; 29. „აილა“; 30. ორიაატ.

შპეულად: 1. გოზინაუი; 2. ტორტი; 3. იაიტე; 5. კიორი; 6. კიხი; 7. ტუემალი; 9. იმერია; 12. ფანტასტიკა; 14. ტარა; 15. დრაფი; 16. ხიხე; 18. აქცია; 19. არხი; 21. შობა; 23. ნატი; 25. ერლო; 26. ბარი; 27. იოტა.

გარეკანის პირველ და მეოთხე გვერდებზე: ვახტანგ ქოქიაშვილის ნამუშევრები.

რედაქციის მისამართი:

380008, თბილისი 8, რუსთაველის პრ. 12.
ტელეფონები: მთავარი რედაქტორის — 99-51-66. პასუხისმგებელი მდივნისა და პანაშოვილუაბათა პამეპეის — 98-28-42. რედაქციის სადირქნოსი — 99-01-89.
რედაქციაში შემოსული მასალა პატრის არ შერანდება

გაღეცა წარმოებას 22.02.92. ხელმოწერილია დასახებდად 3.06.92. ქალაღლის ზომა 90x90//ს. გარეკანი, ჩანართი და ტექსტი იბეჭდება ოფსეტური წესით. ფოზოკური ფურცელი 4. პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 5,6. საადრისცხო-საგამოშეცემლო ოახანი 5,69 ტირაჟი 22 700. შეეკეთა 671. ფასი 1 მან. 95 კაპ.

Ежемесячный независимый общественно-политический и литературно-художественный журнал «Дროша» («Знамя»), (на грузинском языке), 390096, Тбилиси, ул. Костава, 14. Типография газетно-журнального издательства «Самшисბი», Адрес редакции: 380008 Тбилиси, 8, пр. Руставели, 42

ფოტოკვარინსაჟი
სათუნა შოლიძე

6253/53

